

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА**

Кафедра «Фінанси та економічна безпека»

«ДО ЗАХИСТУ»
Завідувач кафедри,
професор Головкова Л. С.

« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 073 «Менеджмент» за спеціалізацією «Управління фінансово-
економічною безпекою»

Тема: «Розробка технології забезпечення захисту банківської таємниці (на
прикладі АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»)»

Theme: «Development of technology to ensure the protection of banking secrecy (on
the example of JSC «UNIVERSAL BANK»)»

Керівник дипломної роботи:

д.психол.н., проф. кафедри фінансів
та економічної безпеки _____

Шевяков О. В.

Нормоконтроль _____

Шевяков О. В.

Студент групи УФ1921 _____

Ахрамєєв Д. С.

Student

Akhramieiev Dmytro

Дніпро 2020

РЕФЕРАТ

На сучасному етапі розвитку суспільства у будь-якій державі незалежно від моделі побудови економіки та суспільно-політичної організації банки та банківська система відіграють чималу роль. Банківська система підтримує безперебійне функціонування економіки держави, обслуговуючи готівкові та безготівкові грошові розрахунки, здійснюючи зберігання коштів фізичних та юридичних осіб, а також їх забезпечення кредитними ресурсами та багато інших видів операцій. Для банківської діяльності характерний високий ступінь ризику, тому що банки працюють в умовах постійної загрози втрати грошей та банкрутства. Сьогодні існує проблема недостатньої правової захищеності банківської таємниці, яка загрожує як банкам, так й економічній та інформаційній безпеці держави.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та обґрунтування практичних рекомендацій щодо розробки технології забезпечення захисту банківської таємниці.

Об'єктом дослідження є процес розробки технології забезпечення захисту банківської таємниці.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо розробки технології забезпечення захисту банківської таємниці.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи: аналізу та синтезу; класифікації та типології; формально-логічний; економіко-статистичний.

Ключові слова: економічна безпека, інформація, інформаційна безпека, конфіденційна інформація, банківська таємниця.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

1.1. Сутність безпеки банківських установ, її мета, завдання та методи

У сучасних соціально-економічних умовах слід приділяти особливу увагу розвитку фінансової сфери України та важливої її складової – банківської системи, ефективного функціонування якої має ґрунтуватися на всебічному забезпеченні безпеки всіх сфер банківської діяльності.

Процеси інтеграції України у світову економіку, нестабільна політична ситуація, економічна криза (викликана пандемією коронавірусної інфекції), нерозвиненість фінансового ринку та його інфраструктури, недосконалість чинного законодавства, зменшення реальних доходів населення і бізнесу, масове скорочення робочих місць та зростання безробіття, корупція та криміналізація економіки ставлять перед системою економічної безпеки банку нові завдання, що призводить до появи нових, раніше не характерних банківській діяльності загроз.

Кожний комерційний банк функціонує не відособлено, а в спільному просторі, і його дії повинні бути узгоджені з інтересами клієнтів, інвесторів, конкурентів, держави. Питання банківської безпеки є актуальним для його власників, акціонерів, оскільки від того, наскільки буде захищеним банківська установа, залежатиме ступінь розвитку бізнесу, рівень отриманого прибутку. Важливу роль відіграє безпека банківської установи для її клієнтів як уже існуючих, так і майбутніх, особливо вкладників. Розглядаючи питання банківської безпеки, слід враховувати й партнерів по бізнесу, а також конкурентів, які тісно співпрацюють у межах банківської системи і є взаємопов'язаними [53, с. 231].

Серед проблем захисту банківської діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру все більш актуалізується необхідність забезпечення

безпеки фінансових ресурсів, убезпечення інформації, майна й персоналу комерційного банку, створення дієвих механізмів фінансового захисту банківської системи. Для комерційних банків особливо значущими є такі умови ефективної та безпечної діяльності, як забезпечення зворотності кредитів, підвищення прибутковості, підтримання ліквідності, зниження банківських ризиків, гарантування депозитів [29, с. 7].

На сьогодні відсутня повноцінна методологічна база для вирішення окремих завдань захисту банківських установ, бракує досліджень, присвячених з'ясуванню базових понять, поки що недостатньо досліджені поняття «безпека банку» («безпека банківської діяльності», «банківська безпека»), «економічна безпека банку» та «фінансова безпека комерційного банку», відсутні науково обгрунтована концепція і механізм забезпечення безпеки банківської діяльності, системні описи видів і змісту загроз безпеці банківських інститутів, ґрунтовна характеристика фінансових регуляторів безпеки та стабільності функціонування банківської системи. Водночас, від чіткого визначення сутності безпеки банку залежить: визначення і класифікація загроз; формування системи забезпечення безпеки банківських установ; з'ясування місця і ролі різних суб'єктів у цій системі; обґрунтоване формулювання їх завдань і функцій [54].

У Концепції безпеки комерційного банку, під безпекою комерційного банку розуміється стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

За оцінкою Вінникова А.С., безпека – стан захищеності банку від внутрішніх і зовнішніх загроз [26, с. 13].

Як вважає Ілляш М.Г., безпека банківських установ – це система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Рівень захищеності характеризується здатністю банку протистояти спробам як прямого несанкціонованого проникнення до приміщень банку зі злочинною метою, так і

спробам завдати шкоди банку з боку конкурентів і кримінальних структур шляхом втручання в банківську діяльність, набуття впливу на банк з метою здійснення фінансових афер і махінацій, відмивання «брудних грошей», незаконних переказів їх за кордон тощо [27, с. 92].

На думку Букіна С.О., питання безпеки банківських установ є актуальними не лише безпосередньо для банків, а також і для решти учасників ринкових відносин. Безумовно, в першу чергу цією проблемою опікуються власники банку, його акціонери, що турбуються про розвиток свого бізнесу і несуть за нього матеріальну, моральну і соціальну відповідальність, якщо, звичайно, банку первісно не відведена роль кримінальної організації. Безпека банку турбує також і клієнтуру, що склалася навколо нього з постійних і нових юридичних осіб, а також аналогічну частину фізичних осіб, які є вкладниками, позичальниками кредитів і користувачами будь-яких банківських послуг (пластикові картки, комірки сховища). Дана проблема актуальна і для партнерів по бізнесу, і особливо для банківського персоналу, який з не завжди зрозумілих причин сприймає дану проблему частіше як якусь далеку, що знаходиться поза банком і не відноситься безпосередньо до нього. З огляду на зазначене, він підкреслює, що безпеку банківської діяльності слід розуміти, передусім, як: безпеку банку як організації; безпеку банківського персоналу; безпеку банківських операцій [28, с. 48].

Таким чином, при обговоренні такої проблематики необхідно говорити про банк як про організацію з позиції менеджменту, а саме з позиції управління банком, що включає: планування його діяльності на ринку, організацію бізнесу, мотивацію банківського персоналу і контроль за банківськими операціями.

Розглядаючи безпеку банку через призму організації, важливо акцентувати увагу як на її зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. У зовнішньому середовищі слід розглядати дії з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, державних установ і громадян, а також кримінального середовища, у внутрішньому ж – дії персоналу банку в особі спеціалістів і менеджерів відділів банку (його підрозділів), неформальних груп, а також

адміністрації банку та його власників. Часто слугує для цього некомпетентність окремих менеджерів і спеціалістів банку, їх навмисні дії і бажання окремих працівників особисто збагатитися за рахунок можливостей банку, у тому числі за рахунок зговору з клієнтурою чи криміналом, а також з потенційними конкурентами [53, с. 232].

Безпека персоналу банку відбиває стан його внутрішнього середовища, де особливо актуальна особиста безпека персоналу банку, яку не гарантує жоден власник. Даний процес не є однозначним і нерідко на практиці виражається через небажання банківського персоналу брати участь у кримінальних чи тіньових операціях і вимогу банківського персоналу за кваліфіковану і понаднормовану працю отримувати більш справедливую оплату з урахуванням її специфіки, включаючи вплив характеру потенційних загроз при проведенні конкретних банківських операцій.

Безпека банківських операцій як таких, становить не менший інтерес, оскільки торкається сутності банківського бізнесу і безпосередньо пов'язана з безпекою банку та його персоналу, адже особливий інтерес становлять не стільки мотиви поведінки персоналу при виконанні своїх посадових обов'язків, скільки технологія професійних порушень і використання діючого порядку і правил, недоліків і порушень у банку в особистих інтересах банківського персоналу чи його власників, а також в інтересах конкуруючих банків і організацій, криміналу і чиновництва [29, с. 9, 53, с. 233].

Зубок М.І. трактує безпеку банківської діяльності як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банківської установи та основних її інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність і імідж банківської установи, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз [30, с. 15].

Як вважає Шурпаков В.А., банківська безпека є одним з основних елементів банківського менеджменту. Банківська безпека має багатофункціональний і комплексний характер. Від ефективності її організації залежать практично всі сторони і напрями банківської діяльності. Під банківською безпекою мається на увазі організація заходів із запобігання можливим загрозам діяльності банку. Розмір цих загроз, тобто наслідки реалізації, часто завчасно математично не визначені [31].

За результатами проведеного теоретичного аналізу існуючих поглядів, можна констатувати, що безпеку слід трактувати як стан банківської установи, за якого забезпечується її розвиток і стабільність діяльності, гарантований захист ресурсів та здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації.

Основним критерієм ефективності банківської безпеки є стабільність фінансового і економічного стану банку, а саме: забезпечення зворотності кредитів, підтримання ліквідності, підвищення прибутковості, зниження банківських ризиків, гарантування депозитів. Таке забезпечення має базуватись на певних заходах захисту банківської діяльності, протидії загрозам. Понад це, небезпечність та різнобічний характер цих загроз потребують системного та наукового підходу до вирішення питань безпеки діяльності банківських установ.

Метою безпеки банківської діяльності є усунення можливостей завдання банківській установі збитків або упущення нею вигоди, забезпечення її ефективної діяльності та якісної реалізації операцій і угод.

Виходячи з цього, досягнення мети безпеки банківської діяльності забезпечуються виконанням таких завдань:

- профілактика та запобігання правопорушенням і злочинним посяганням на власність, персонал та імідж банку;

- своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз банку, проведення заходів щодо їх нейтралізації;

- оперативне виявлення змін і негативних тенденцій у сферах діяльності, інтересів та інформаційної уваги банку, своєчасне реагування елементів його структури на них;

- виявлення та формування умов, сприятливих для реалізації банком своїх інтересів;

- виховання та навчання персоналу банку з питань безпеки;

- послаблення шкідливих наслідків від акцій конкурентів або злочинців з підриву безпеки банку;

- збереження і ефективне використання фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів банку [55, с. 23].

Як потенційні суб'єкти загрози безпеці банківській системі, чії конкретні дії можуть завдавати фінансової шкоди, слід розглядати: юридичних осіб-підприємців, фірми, фонди та благодійні організації, державні підприємства й інші суб'єкти господарювання, фізичних осіб-підприємців і виробників, які не мають статусу юридичної особи, керівників підприємств, які провадять господарські операції, співробітників державних організацій і установ тощо, іноземних юридичних осіб, валютні фонди, банки, організації, фірми спецслужб, злочинців, організовану злочинність, як у межах країни, так і за кордоном. А серед об'єктів захисту слід розглядати: фінансові ресурси, персонал банку, матеріальні засоби, інформаційні ресурси з обмеженим доступом [29, с. 7].

Систему безпеки банківської діяльності можна визначити як організовану сукупність спеціальних органів, коштів, методів і заходів, що забезпечують захист діяльності банківської установи від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1.1).

Під банківською безпекою розуміється багатогранна система заходів із захисту інтересів банківської установи, що здійснюється у відповідності із завданнями. Оскільки проблема є досить актуальною, то її дослідженню

направлена велика кількість публікацій і наукових праць, але серед авторів немає чіткого виділення складових банківської безпеки.

Рис. 1.1. Основи формування системи безпеки банківської діяльності (доповнено автором на основі [32])

Так, Побережний С.М. розрізняє наступні види банківської безпеки: організаційно-управлінську; економічну; інформаційну; техногенну, екологічну та пожежну; науково-технічну безпеку [33, с. 10]. Колдовський М.В. виділяє

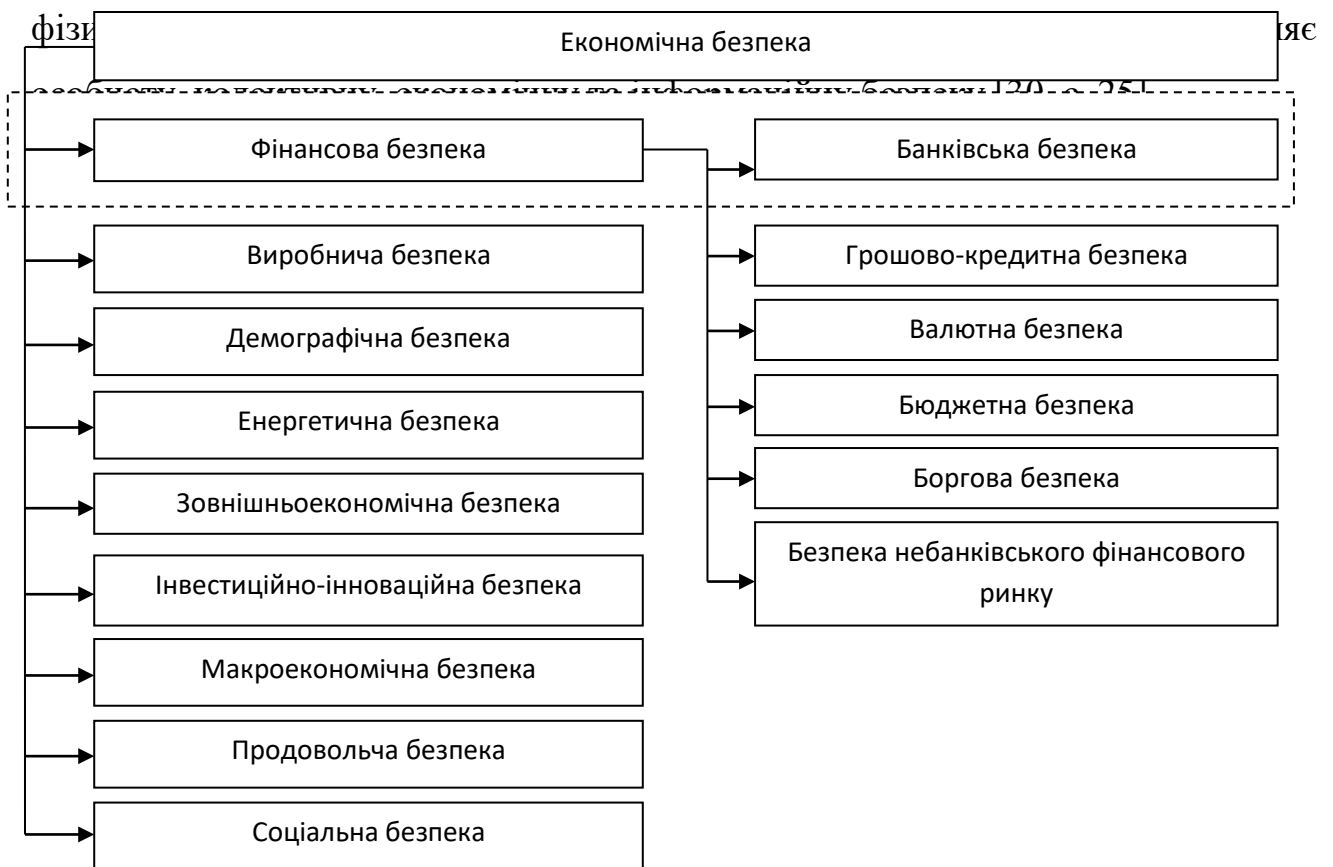

Рис. 1.2. Місце фінансової та банківської безпеки в системі економічної безпеки (розроблено на основі [3])

Отже, складові банківської безпеки можна розділити на три категорії:

1. Економічна безпека. Головним завданням відділу економічної безпеки є захист економічних інтересів банківської установи від протиправних посягань і недобросовісної конкуренції шляхом збирання, узагальнення та надання інформації його керівництву для прийняття рішень з мінімізації банківських ризиків. Працівниками цього відділу вживаються заходи щодо запобігання збитків та забезпечення доходності при проведенні кредитних операцій шляхом перевірки справжності документів, кредитних та інвестиційних проектів,

наданих банку позичальниками, здійснення контролю за обґрунтуванням задачі, використанням і своєчасним поверненням коштів, наданих для реалізації цих проектів. Ризик збитків через шахрайство в сфері кредитування може бути істотно знижений завдяки здійсненню запобіжних заходів працівниками відділу економічної безпеки.

2. Фізична безпека – це сукупність дій направлених на захищення персоналу банку, майна банку, охорону території банку, приміщень. До фізичної безпеки слід віднести заходи протипожежного захисту, перевірка кадрів під час прийому на роботу та постійний нагляд за персоналом банку, охорону готівки, що знаходиться безпосередньо в банку або ж перевозиться.

3. Інформаційна безпека – це організація гарантованого захисту інформаційних ресурсів банку, відповідна професійна підготовка працівників банку в галузі інформаційних технологій, що забезпечує захист інформаційних ресурсів та інформаційних потоків від несанкціонованого доступу до них. Крім того, до інформаційної безпеки слід віднести захист науково-технічної продукції, «ноу-хау» банку [34, с. 257].

В сучасних умовах глобалізації та розвитку цифрових технологій класичні моделі ведення бізнесу та обслуговування клієнтів поступаються технологіям Інтернет-банкінгу та управління фінансами на віддаленому доступі. За словами Голови Ради Національного банку України Богдана Данилишина, «..цифровізація є механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності» [8].

Цифровізація економіки України є достатньо складним процесом, який сьогодні регулюється певними нормативними та законодавчими актами: Законом України «Про національну програму інформатизації» [9], Законом України «Про доступ до публічної інформації» [10], Законом України «Про адміністративні послуги» [11], Законом України «Про захист персональних даних» [12] тощо. Для впровадження програм і заходів із кіберзахисту, цифровізації, інформатизації, їх удосконалення та оперативного реагування на

фактичні випадки, пов'язані зі випадками вмішуються в роботу інформаційних та комунікаційних систем, електронних ресурсів, а також розробки заходів із технічного захисту інформації створено державне підприємство «Галузовий центр цифровізації та кібербезпеки» [13].

Проблема економічної безпеки в стратегічному напрямку цифровізації банківської діяльності та надання послуг, займає вагоме місце та потребує додаткових науково-теоретичних досліджень та розробки технології забезпечення захисту банківської таємниці.

Для цього необхідно визначити основні фактори та ризики, що впливають економічну безпеку банківської установи в умовах цифровізації. Основними елементами системи економічної безпеки банківського сектору в умовах цифровізації є: інформаційна, аналітична, техніко-технологічна, кібернетична, фінансова, правова, кадрова підсистеми (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика елементів системи економічної безпеки банківського сектору та притаманних їм ризиків [14, с. 136]

Підсистема	Характеристика підсистеми	Ризики
1	2	3
Інформаційна	Формування баз даних, перевірка їх достовірності і повноти, обробка інформації щодо стійкого стану банківського сектору, запобігання фактам викрадення, псування, пошкодження, втрати, неправомірного використання інформації, запобігання порушення режиму конфіденційності.	<ul style="list-style-type: none"> - порушення режиму конфіденційності; - викрадення інформації; - неправомірне використання інформації; - викривлення інформації; - відкриття банківської таємної, службової інформації.
Аналітична	Аналітична обробка даних з метою прискорення прийняття управлінських рішень на рівні держави, формування системи моніторингу.	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття помилкових рішень регулятором щодо ефективного функціонування банківської системи; - неефективна регуляторна, валютна та інші політики НБУ; - збільшення часу реагування регулятора та банків на кризові явища в національній економіці.
Техніко-	Розробка рекомендацій щодо	- низький рівень захисту

технологічна	спеціального комплексу комп'ютерного захисту даних; технічна та програмна підтримка роботи серверів; забезпечення технічної підтримки міжбанківських програм, пристроїв та комунікацій; розробка інформаційних та цифрових	інформації; - впровадження в систему захисту шпигунських програм; - неактуальне програмне забезпечення.
--------------	--	---

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
	платформ міжбанківських операцій.	
Кібернетична	Розробка рекомендацій щодо захисту міжбанківського та міжнародного кіберпростору, захист банківських інформаційно-комунікаційних систем; розробка стандартних протоколів захисту; формування електронної інфраструктури банківського сектору; формування політики багатофакторної автентифікації та привілейованих облікових записів користувачів (контрагентів); розробка системи захисту е-банкінгу; створення захисного ІТ-контур для захисту інформаційних ресурсів; формування мережі ситуаційних центрів реагування на комп'ютерні інциденти.	<ul style="list-style-type: none"> - кібератаки; - недостатній захист електронних систем та мереж банківського сектору; - низький рівень автентифікації користувачів; - непрофесіоналізм розробників програмних продуктів та систем безпеки
Фінансова	Контроль за дотриманням нормативних вимог щодо основних показників діяльності банківських установ, моніторинг ймовірності банкрутства комерційних банків; прогнозування основних економічних показників діяльності банківської системи, розробка рекомендацій щодо організації ефективної системи фінансового ризик-менеджменту банківських установ; розробка заходів щодо забезпечення інвестиційної привабливості національної банківської системи та впровадження інноваційних інвестиційних інструментів.	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення фінансової стійкості банківської системи; - збільшення кількості нестійких банків та банків на стадії банкрутства; - погіршення основних нормативних показників по банківській системі; - збільшення фінансових операцій, що мають невиправдано високий ступінь ризику; - відсутність контролю за розрахунками за допомогою віртуальних цифрових валют; - тіньові фінансові операції
Правова	Забезпечення легітимної діяльності банківського сектору та викриття порушень	<ul style="list-style-type: none"> - порушення законодавства України щодо всіх напрямів функціонування банківського сектору; - невідповідність законодавчих норм реальній ситуації в

		банківському секторі та національній економіці; - необґрунтовані законодавчі обмеження банківської діяльності; - легітимна монополізація банківського сектору; - високий рівень регуляторного
--	--	--

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
		впливу на банківський сектор; - законодавчі обмеження щодо застосування новітніх технологій та інформаційних платформ в банківському секторі; - корупційні схеми в банківському секторі та відмивання грошей.
Кадрова	Організація превентивних заходів щодо: інформаційних крадіжок, несумлінного ставлення до посадових обов'язків, шахрайства, інформаційного шпіонажу в банківському секторі.	- низький рівень інформаційної обізнаності персоналу; - шахрайські дії та кіберзлочини персоналу; - недостатньо ефективна кадрова політика.

Якщо раніше гроші викрадалися або ж з каси, або ж з сховища банку, тобто викрадалася готівка, то в наш час набагато безпечніше і, що головне, ефективніше викрасти гроші з банку, отримавши доступ до рахунку банку або ж клієнтів банку. Переваги такого злочину для злочинця очевидні: по-перше, відсутній ризик завдати шкоди здоров'ю, по-друге, при вмілому плануванні зловмисника буде важче спіймати і, по-третє, суми грошей, що викрадаються, можуть бути надзвичайно великими. Однак, існують і певні труднощі при вчиненні такого роду злочинів, зокрема, необхідно мати доступ до конфіденційних даних, тому переважна більшість подібних злочинів здійснюється працівниками, або колишніми працівниками банку, чи особами, що в такий чи інший спосіб контактують із персоналом банку.

Інший вид злочину направлений на викрадення не грошей банку, а конфіденційних даних, втрата яких може спричинити збитки банку або ж завдати шкоди репутації банку [34, с. 257].

В наш час питання інформаційної безпеки банку знаходиться на одному щаблі із економічною безпекою банку, адже без інформації не обходиться жоден бізнес-процес або прийняття управлінського рішення банківськими установами.

Інформаційна безпека банківських установ є важливим елементом розвитку цифрової економіки в Україні, яка як дає сигнали ринку, так і створює основи для підвищення довіри клієнтів до діяльності банківських установ [2, с. 272].

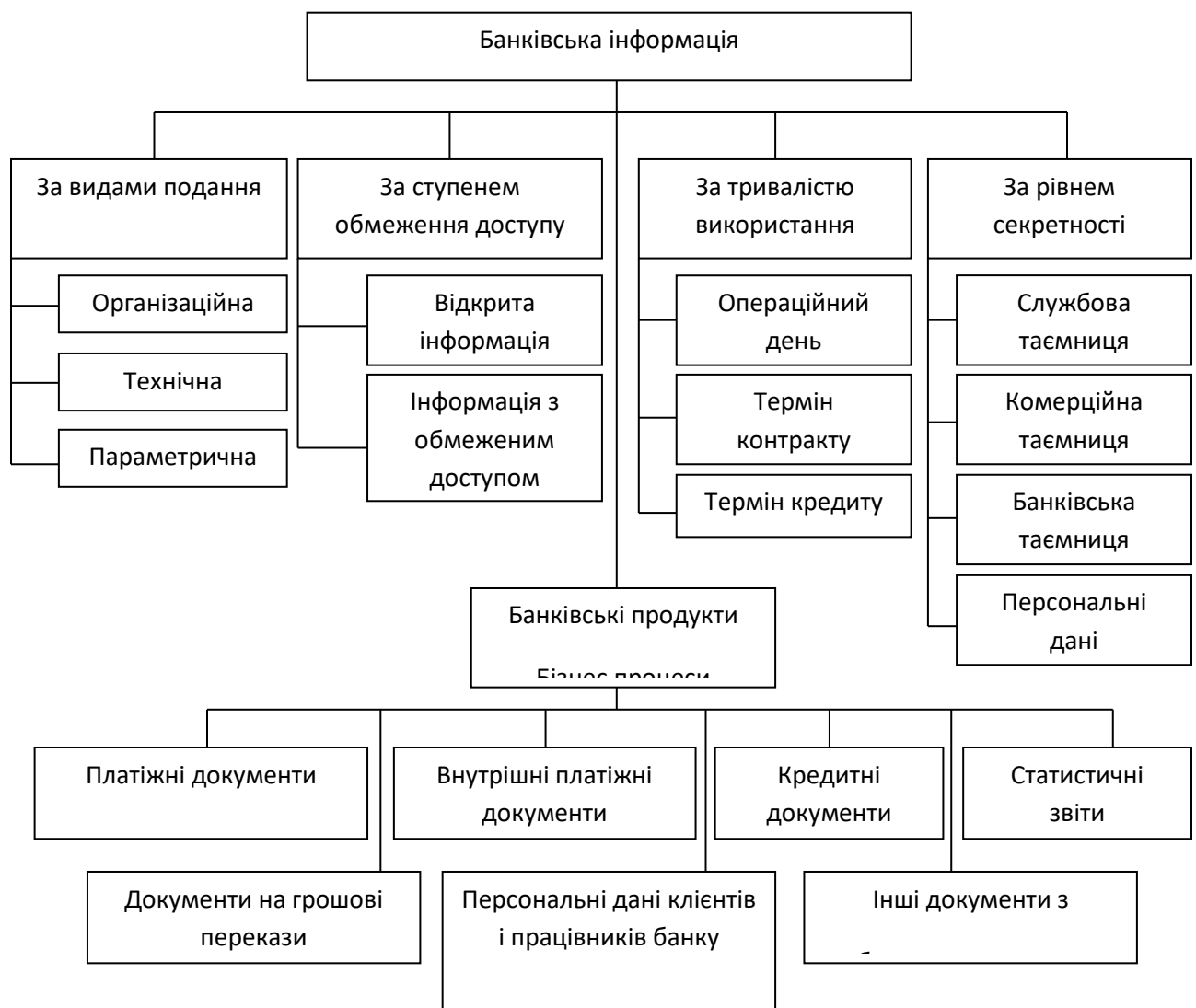

Рис. 1.3. Структура банківської інформації (розроблено автором на основі [4, 5, 6, 7])

З розвитком банківської установи ускладнюється і її інформаційна система, основним завданням якої є забезпечення максимальної ефективності ведення бізнесу в постійно мінливих умовах конкурентного ринку. Розглядаючи інформацію як товар, можна зазначити, що забезпечення інформаційної безпеки в цілому може призвести до значної економії коштів, в той час як збиток, нанесений їй, призводить до матеріальних витрат, а саме, розкриття технології виготовлення банківського продукту призведе до появи аналогічного продукту, але від іншої банківської установи, і як наслідок банк втрачає сегменти ринку і клієнтську базу. З іншого боку, інформація є суб'єктом управління, і її зміна може призвести до катастрофічних наслідків в об'єкті управління.

Відмінною особливістю банківського сектора економіки є статус банківської установи як довіреної особи своїх клієнтів, що має у своєму розпорядженні конфіденційні відомості про їх фінансову та комерційну діяльність, а саме відомості які становлять банківську та комерційну таємницю, що є пріоритетним об'єктом захисту в системі інформаційної безпеки будь-якого банку [2, с. 273].

Таким чином, найбільш небезпечними загрозами інформаційній безпеці банківських установ в умовах розвитку цифрової економіки в Україні є: порушення конфіденційності (розголошення, витік) відомостей, що становлять банківську та комерційну таємницю, а також персональних даних; порушення

доступності (дезорганізація роботи) інформаційних систем, блокування доступу до інформації, порушення технологічних процесів, зрив своєчасного вирішення завдань; порушення цілісності (спотворення, підміна, знищення) інформаційних, програмних та інших ресурсів, а також фальсифікація (підробка) документів.

Для банківської системи України в умовах поступової цифровізації характерною є велика кількість системних загроз її економічній безпеці, а також і відносно нових небезпек, які потребують інноваційних інструментів та технологій їх нівелювання та попередження, оскільки без цього неможливим є забезпечення стабільного функціонування національної економіки у найближчій перспективі.

Отже, питання безпеки банківських установ в сучасних умовах економічного розвитку як України, так і світу, є досить актуальними. Неефективна діяльність у сфері захисту банківських установ прямо впливає як на результати діяльності самого банку, так і на стан клієнтів – суб'єктів господарювання і населення.

1.2. Банківська таємниця, як окремий вид інформації з обмеженим доступом

У сучасному розвитку економіки України відбувається процес міграції матеріальних активів у бік інформаційних. З розвитком банківської установи ускладнюється і її інформаційна система, основним завданням якої є забезпечення максимальної ефективності ведення бізнесу в постійно мінливих умовах конкуренції на ринку.

Специфіка діяльності банківської установи, це насамперед наявність у неї різнопланової таємної та конфіденційної інформації, що передбачає необхідність значно більше приділяти увагу до проблеми забезпечення власної безпеки, ніж для підприємств більшості інших галузей.

Фінансово-господарська діяльність банківських установ насичена не тільки діловими відносинами, їй значною мірою притаманні тісні інформаційні

відносини з клієнтами, партнерами, конкурентами та контактними аудиторіями банку. Останні ж регулюються відповідними законодавчими та нормативними актами держави, а саме: Закон України «Про інформацію» [4]; Цивільний кодекс України [5]; Закон України «Про банки і банківську діяльність» [6]; Закон України «Про доступ до публічної інформації» [7]; Закон України «Про захист персональних даних» [12] та інші.

Згідно статті 20 Закону України «Про інформацію» інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом, до якої відносять таємну конфіденційну та службову [4].

У Законі України «Про доступ до публічної інформації» наводяться такі визначення:

- конфіденційна інформація (стаття 7) – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов;

- службова інформація (стаття 9) – інформація, що: – міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову; – кореспонденція, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; – зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці;

- таємна інформація (стаття 9) – інформація, доступ до якої обмежується в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі [7].

В свою чергу, таємну інформацію в банківській справі можна умовно поділити на банківську та комерційну таємниці. Згідно статті 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею [6].

Поняття «інформація з обмеженим доступом» в Україні законодавчо чітко не визначене. Правовою підставою для визначення цього поняття та розкриття її змісту слугують положення статті 32 Конституції України [15], згідно з якою не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

В юридичній літературі пропонується інформацію з обмеженим доступом розуміти як відомості конфіденційного та таємного характеру, правовий статус яких передбачений законодавством України і доступ до яких обмежений власником таких відомостей та які визначені такими відповідно до встановлених юридичних процедур.

В науковій літературі наголошується, що інформація з обмеженим доступом – це відомі тільки визначеному колу осіб відомості, дані і знання, що мають особливу цінність, щодо яких уживаються заходи, спрямовані на обмеження вільного доступу третіх осіб, поширення яких може заподіяти істотну шкоду зацікавленим особам.

Інформація з обмеженим доступом має самостійне правове значення і наділена властивостями, що істотно відрізняють її від інших видів інформації:

- зміст інформації з обмеженим доступом складають знання, повідомлення, відомості про соціальну форму руху матерії і про всі інші її форми у той мірі, у якій вони використовуються суспільством, особою;

- відомості, що складають зміст інформації з обмеженим доступом по своїй суті ідеальні (нематеріальні);

- інформація з обмеженим доступом існує винятково в рамках взаємодії суб'єктів суспільних відносин: окремих індивідуумів, їх груп, а також таких соціальних утворень, як держава, муніципальні утворення і юридичні особи;

- інформація з обмеженим доступом пов'язана з матеріальним носієм, в той же час не залежить від конкретної форми її матеріального носія;

- інформація з обмеженим доступом має кількісні і якісні характеристики. Співвідношення кількісних і якісних властивостей інформації має нелінійний характер (якість інформації з обмеженим доступом не залежить від її кількості);

- інформація з обмеженим доступом не є загальнодоступною;

- інформація з обмеженим доступом відома і використовується чітко визначеним колом осіб;

- суб'єкт інформації вживає заходів, що спрямовані на обмеження вільного доступу третіх осіб до інформації;

- інформація з обмеженим доступом має особливу соціальну цінність у силу її дійсної або потенційної невідомості третім особам. Поширення такої інформації може спричинити заподіяння істотної шкоди зацікавленим особам;

- зміст інформації з обмеженим доступом відповідає обмеженням, установленим законодавством [56, с. 265].

Таким чином, можна зробити висновок, що інформація, яка є об'єктом банківської таємниці належить до інформації з обмеженим доступом, оскільки їй притаманні ознаки останньої.

Так, відповідно до частини першої статті 21 Закону України «Про інформацію» [4] за своїм правовим режимом інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну і таємну.

До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі [4].

Найбільш повний правовий зміст має поняття таємниці, сформульоване Смольковою І.В., яка на підставі аналізу нормативного матеріалу, науково-правових джерел, виділяє такі ознаки таємниці:

- таємниця – це, насамперед, відомості, інформація;
- відомості повинні бути відомі або довірені вузькому колу осіб;
- відомості можуть бути відомі або довірені певним суб'єктам у силу їхньої професійної або службової діяльності, виконання доручень;
- відомості не підлягають розголошенню;
- розголошення відомостей (інформації) може спричинити настання негативних наслідків (матеріальну і моральну шкоду власнику, користувачам або іншим особам);
- особи, яким довірено інформацію, що не підлягає оголошенню, зобов'язані зберігати доступ до неї;
- за розголошення цих відомостей встановлюється юридична відповідальність [35, с. 8].

Згідно з частиною другою статті 21 Закону України «Про інформацію» під конфіденційною інформацією розуміють відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов [4].

Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту [4]. Отже, єдиний критерій віднесення інформації до конфіденційної – поширення її відповідно до бажання фізичних та юридичних осіб за передбаченими ними умовами.

Банківська таємниця відповідно до статті 21 Закону України «Про інформацію» належить до категорії таємної інформації в силу своєї назви [4].

Поширення конфіденційної інформації здійснюється за бажанням юридичних та фізичних осіб у володінні, користуванні або розпорядженні яких така інформація перебуває, поширення (або розголошення) банківської таємниці здійснюється у чітко встановлених законодавством межах, порядку та на належним чином оформлений запит належних суб'єктів. Власник конфіденційної інформації самостійно визначає режим доступу до неї, в той же час, правовий режим та зобов'язання по збереженню банківської таємниці чітко визначені законодавством [6].

Чітку різницю між цими поняттями проводить сам законодавець. Так, Глава 10 Закону України «Про банки і банківську діяльність» має назву «Банківська таємниця та конфіденційність інформації» [6]. В статті 91 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазначається, що «з дня прийняття рішення про відкликання ліцензії та призначення ліквідатора ... відомості про фінансове становище банку перестають бути конфіденційними чи становити банківську таємницю». В пункті 39.2 статті 39 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» [16] зазначається, що до банківської таємниці належить інформація, визначена Законом України «Про банки і банківську діяльність» [6], а до конфіденційної інформації – інформація, що визначається іншими законами.

Вживання у текстах закону понять конфіденційної інформації та банківської таємниці одного поряд з іншим зумовлює висновок про те, що ці поняття ніяким чином не можуть співвідноситись як загальне та окреме. Частина третя статті 21 Закону України «Про інформацію» проводить розмежування поняття конфіденційної інформації та таємниці, зазначаючи, що конфіденційна інформація не повинна «порушувати передбаченої законом таємниці» [4].

Так, оскільки банківська таємниця відповідно до чинного законодавства не є різновидом конфіденційної інформації, захист від розголошення відомостей, передбачених статтею 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» не може здійснюватись на підставі статті 32 Конституції України [15], відповідно до якої не допускається (...) використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди.

Не виключеною, звичайно, є ситуація, при якій відомості, що мали статус конфіденційної інформації про фізичну або юридичну особу, передаються банку на реалізацію певних актів законодавства або угоди сторін. Однак, з моменту передачі такі відомості будуть мати статус банківської таємниці. Тому, якщо передбачити ситуацію, за якої певні відомості були передані на зберігання до банку і, звичайно, залишились у володінні, користуванні та розпорядженні громадянина, то відомості, передані на зберігання до банку будуть захищатися відповідно до норм права про банківську таємницю, а ці ж самі відомості, що перебувають у володінні громадянина будуть захищатися відповідно до статті 32 Конституції України та Закону України «Про інформацію» як конфіденційна інформація [4]. Тому і позовні вимоги громадянина при розголошенні такої інформації банком повинні обґрунтовуватись статтями 60-62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6], а вимоги громадянина до іншого суб'єкта, винного у збиранні та розголошенні цієї ж інформації, що перебувала у його володінні повинні базуватись на нормах законодавства про конфіденційну інформацію.

Враховуючи положення статті 21 Закону України «Про інформацію» [4] та зважаючи на норми частини першої статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6], відповідно до яких банківською таємницею є та інформація, розголошення якої може завдати шкоди клієнту банку, до конфіденційної інформації, якою володіють банки, відноситься будь-яка інформація, неправомірне розголошення якої може завдати шкоди безпосередньо банку. Відповідно до частини другої статті 21 Закону України «Про інформацію», банки самостійно визначають перелік такої інформації [4].

Таким чином йдеться про два види інформації з обмеженим доступом – банківську таємницю та конфіденційну інформацію банку.

Досить цікавим і неоднозначним з теоретичної точки зору є визначення місця банківської таємниці серед видів інформації з обмеженим доступом. Слід зауважити, що дане питання є одним із найбільш дискусійних питань в теорії банківської таємниці. Деякі автори вважають, що банківська таємниця є різновидом комерційної і зазначають, що правовий режим, який розглядається, складається з таємниці самого банку як самостійного суб'єкта господарських відносин і із сукупності комерційних таємниць клієнтів, які відомі банку в силу наявності договірних відносин з ними. Банківська таємниця як різновид комерційної забезпечує одержання найвищих прибутків, хоча, існує і інший погляд. Якщо банківську таємницю відносити до різновиду комерційної, то банк зазнаватиме обмеження своїх прав на захист своєї комерційної інформації, не пов'язаної з відносинами клієнта та банку.

Комерційна таємниця використовується як самостійний об'єкт правового регулювання, що підлягає захисту у режимі банківської таємниці, коли стає відомою банку.

Банківську таємницю розглядають також як різновид службової. Питання віднесення ж банківської таємниці до одного з різновидів службової таємниці є спірним, оскільки поняття службової таємниці хоча і має своє законодавче визначення, однак зміст і правові ознаки даного виду інформації з обмеженим доступом ще не достатньо регламентовані. Наприклад, службова таємниця – це склад і обсяг відомостей, що є в розпорядженні конкретного підрозділу внутрішнього фінансового контролю комітету або його посадової особи стосовно підконтрольних об'єктів, контрольних, правоохоронних та інших державних органів, їх працівників, способів досягнення визначених законодавством завдань, що необхідні для якісного проведення контрольного заходу, забезпечення відповідної їх раптовості та ефективності і які з цієї

причини на певний період не підлягають зовнішньому чи внутрішньому розголошенню [4].

Отже, службова таємниця є елементом адміністративного права та використовується з метою державного контролю, тому важко погодитися з точкою зору стосовно віднесення банківської таємниці до різновиду службової.

Науковцями також висвітлюється думка, згідно з якою, банківську таємницю відносять також до одного з видів професійних таємниць. Так, у статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» наведено таке визначення: професійна таємниця – це матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та в зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних та інших органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, та особи, які залучають до здійснення цих функцій і які забороняється розголошувати в будь-якій формі до моменту прийняття рішення відповідними уповноваженими державними органами [17].

В правовій науці виділені певні критерії за якою інформація може бути віднесена до професійної таємниці: по-перше, така інформація стала відомою та довірена особі через виконання нею своїх професійних обов'язків; по-друге, особа, якій довірено інформацію не перебуває в державній або муніципальній службі; по-третє, заборону на поширення довіреної або що стала відомою інформації, яка може зашкодити правам або законним інтересам довірителя, встановлено законом; по-четверте, інформація, що не належить до відомостей, що становлять державну або комерційну таємницю [18, с. 32].

Оскільки банківська таємниця призвана зберігати довірчі відносини між банком та клієнтом, а обов'язок по її збереженню несуть всі працівники банку в силу виконання своїх професійних функцій, тому необхідно зазначити, що банківська таємниця є однією із видів професійних таємниць.

Діяльність банку, яка здійснюється професійно, є критерієм для визначення характеру відомостей, що становлять банківську таємницю. Інакше кажучи, банківську таємницю слід розглядати як додаткове зобов'язання, що виникає у зв'язку з основним зобов'язанням, забезпечує та супроводжує основне зобов'язання, проте, це зобов'язання повинно зберігатися й після припинення основного зобов'язання (тобто розірвання договору банківського вкладу).

Таким чином, банківська таємниця як певний вид інформації з обмеженим доступом, покликана охороняти відомості, вільний обіг яких може порушити права та інтереси клієнтів банку.

1.3. Нормативно-правове регулювання захисту банківської таємниці

Банківська діяльність в будь-якій країні, а саме її розгалуження, масштабність її системи та захист інформації, що стосується діяльності банків та клієнтів, є показником того, наскільки країна розвинена та відповідає світовим стандартам. Сьогодні Україна на порозі соціально-економічних трансформацій має змогу внести такі зміни до законодавства, які дали б змогу піднятися на вищий рівень економіки і, як наслідок, підвисити довіру населення до вітчизняних банків.

Питання банківської таємниці, як в Україні, так і поза її межами, завжди цікавило науковців, оскільки його вивчення стосується і фінансових, і моральних аспектів, окрім того, хоча й має довгу світову історію, в законодавстві України з'явилося порівняно недавно.

Правовий інститут банківської таємниці є обов'язковим атрибутом правової системи будь-якої економічно розвинутої країни, зміст якої зумовлюється особливостями економіко-правової доктрини та формуванням нормативної бази [57].

В сучасних умовах відносини, пов'язані з банківською таємницею регулюються Конституцією України [15], Законами України «Про банки і банківську діяльність» [6], «Про Національний банк України» [19], «Про інформацію» [4], Цивільним кодексом України [5], а також Постановами Правління Національного банку України «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» [20], «Про затвердження Правил з технічного захисту інформації для приміщень банків, у яких обробляються електронні банківські документи» [21], «Щодо створення єдиної інформаційної системи обліку позичальників (боржників), які мають прострочену заборгованість за кредитами, наданими комерційними банкам» [22], рішеннями Конституційного суду України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та іншими нормативними актами.

Поняття «банківська таємниця» є одним із основних понять банківського права, оскільки пронизує усі напрямки банківської діяльності.

При порівняно невеликій кількості поглядів науковців на загальну сутність банківської таємниці, можна відмітити, що вони дуже відрізняються (табл. 1.2).

Аналізуючи табл. 1.2, можна відмітити, що одні автори висвітлюють думку про те, що банківська таємниця – це зобов'язання банку зберігати таємницю за операціями своїх клієнтів, однак, вказане визначення передбачає збереження інформації виключно за операціями клієнтів банку і тим самим звужує обсяг поняття банківської таємниці, залишаючи поза його межами інформацію за рахунками, вкладками клієнтів та угодами (правочинами), які вчиняють клієнти банку.

Деякі правознавці вважають, що під банківською таємницею слід розуміти встановлену законом та гарантовану банком систему правових та спеціальних технічних засобів, що забезпечують правовий режим обмеженого

доступу до інформації про банківський рахунок, операції за рахунком і відомості про клієнта.

Також, банківську таємницю розуміють в якості таємниці самого банку як самостійного суб'єкта господарських відносин і сукупності комерційних таємниць клієнта, котрі банку стали відомі в силу наявності договірних відносин з ними. А що ж робити в ситуації, коли між банком та клієнтом не був укладений договір, але при цьому банк володіє певною інформацією, отриманою від клієнта або третіх осіб? Виходить, що вона не підпадає під захист банківської таємниці, що є логічно невірним.

При цьому, необхідно підкреслити, що ряд науковців розглядають банківську таємницю через інформацію. Існування та необхідність банківської таємниці пов'язані з тим, що здійснення банківських операцій і банківської діяльності в цілому, а також укладення конкретних банківських угод, певною мірою, передбачає одержання, переробку, збереження та використання інформації, яка, зазвичай, має високу економічну та іншу цінність. Такий підхід насамперед, зумовлений економічною доцільністю та цілеспрямованістю відносин банк-клієнт.

З метою удосконалення поняття «банківська таємниця», проаналізувавши різні позиції науковців щодо сутності цієї категорії (табл. 1.2), можна запропонувати її визначення як особливо цінної інформації, умисно приховуваної службовцями банківської установи, яку вони отримують у процесі своєї роботи, зокрема під час обслуговування клієнтів банку, а також відомості про діючих клієнтів і про клієнтів, які припинили свої відносини з банком або за певних причин ними не стали, також необхідно зазначити, що банківська таємниця є різновидом конфіденційної інформації; власник банківської таємниці – це клієнт банку, тобто фізична або юридична особа, яка в процесі співпраці з банківською установою надала їй відомості, що можуть становити банківську таємницю; утримувач банківської таємниці – це особа,

яка при виконанні своїх службових обов'язків отримує відомості, що становлять банківську таємницю [57].

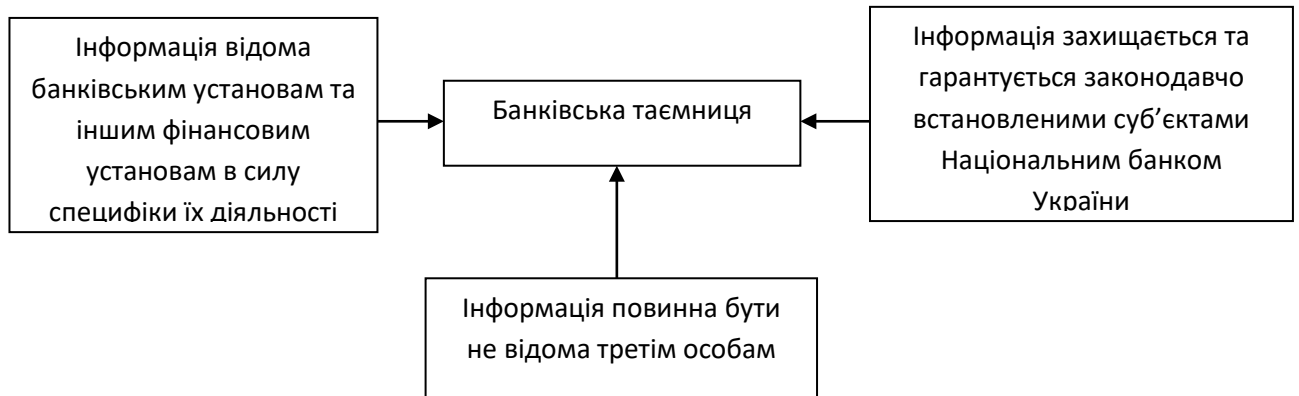

Рис. 1.4. Складові банківської таємниці (розроблено автором)

Необхідно зазначити, що інформація є банківською таємницею, якщо їй притаманні наступні ознаки:

- така інформація повинна бути не відома третім особам;
- така інформація захищається та гарантується законодавчо встановленими суб'єктами;
- така інформація відома банкам та іншим фінансовим установам в силу специфіки їх діяльності [57].

Частиною першою статті 1076 Цивільного кодексу України визначено обов'язок банку гарантувати таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком та відомостей про клієнта [5]. З огляду на те, що банківська таємниця є об'єктом цивільних правовідносин, а основним актом цивільного законодавства є Цивільний кодекс України, для визначення обсягу інформації, яка складає банківську таємницю, має братися норма Цивільного кодексу України, яка значно розширює межі такої інформації.

На сьогодні основоположним документом, який визначає правовий режим банківської таємниці в Україні, є Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III в редакції від 7 грудня 2000 року із змінами та доповненнями [6].

Відповідно до статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська таємниця – це інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку [6].

На думку вчених, наведене в законі визначення банківської таємниці має досить суттєвий недолік. Так, надане у Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначення захищає інтереси виключно клієнтів банку, тобто фізичних чи юридичних осіб, які користуються послугами банку [6]. Наявність такого формулювання в законі позбавляє права на захист інформації про осіб, які в минулому були клієнтами банку, але перестали ними бути в порядку, встановленому законодавством та/чи укладеним з банком договором (наприклад, після розірвання договору про розрахунково-касове обслуговування, або припинення дії кредитного договору тощо). Крім того, до кола інформації, яка охоплена режимом банківської таємниці, не включені відомості про особу, яка намагалася стати клієнтом банку, однак не стала ним через певні обставини.

Отже, банківською таємницею, зокрема, є:

- відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;
- операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта здійснені ним угоди;
- фінансово-економічний стан клієнтів;
- системи охорони банку та клієнтів;
- інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності;

- відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;

- інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;

- коди, що використовуються банками для захисту інформації [6].

У статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» наголошується на тому, що інформація про банки чи клієнтів, яка збирається під час проведення банківського нагляду є банківською таємницею [6]. Так, під банківським наглядом розуміють систему контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення, дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку. У разі порушення банками, філіями іноземних банків чи іншими особами, які є об'єктом перевірки Національного банку України згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність», вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ними ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк України застосовує заходи впливу адекватно допущеним порушенням у порядку установленому Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу» [23].

Отже, єдиним органом банківського нагляду є Національний банк України. Аналіз норм Закону України «Про банки і банківську діяльність» дозволяє зробити висновок, що банківською таємницею є також інформація про банки та клієнтів, яку Національний банк України отримує від банків під час виконання своїх функцій з банківського нагляду та валютного контролю. На користь такого висновку свідчать положення частини шостої статті 62 Закону

України «Про банки і банківську діяльність», відповідно до якої на службовців Національного банку України та уповноважених ними осіб не поширюються будь-які обмеження щодо отримання інформації, яка становить банківську таємницю, при здійсненні ними функцій банківського нагляду або валютного контролю [6].

При цьому, слід мати на увазі, що інформація, яка становить банківську таємницю, може отримуватися Національним банком України від банків під час перевірки їх діяльності, а також в порядку виїзного нагляду.

Визначені положення не поширюються на узагальнену за банками інформацію, яка підлягає опублікуванню. Перелік такої інформації встановлюється Національним банком України та додатково самим банком на його розсуд, однак така інформація не може стосуватися клієнтів банку.

Згідно зі статтею 70 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк зобов'язаний публікувати квартальні баланси, звіт про прибутки (збитки), річну фінансову звітність, підтверджену аудитором, в газетах «Урядовий кур'єр» та «Голос України» [6]. Додатково зазначені відносини врегульовані нормами Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» [24]. Зокрема нормами зазначеної Інструкції врегульовано склад фінансової звітності; зразки форм фінансової звітності; порядок, періодичність складання та вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності; порядок подання до Національного банку України та оприлюднення фінансової звітності [24].

Крім того, банк з власної ініціативи, зокрема з метою реклами, може опублікувати в засобах масової інформації або у рекламних буклетах інформацію щодо діяльності, яка в силу оприлюднення втрачає статус банківської таємниці.

Системний аналіз положень частини першої статті 1076 Цивільного кодексу України [5] та норм статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6] дозволяє зробити висновок про те, що будь які відомості, що стосуються клієнта та його операцій, якими володіє банк, становлять банківську таємницю. Відповідно до статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» клієнтом банку може бути будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку [6].

Єдиним винятком, виходячи з положень листа «Роз'яснення з питань здійснення фінансового моніторингу», є відомості щодо діяльності клієнта, які є державною таємницею [25]. В такому випадку, відомості, які є банківською таємницею, набувають статусу державної таємниці.

Стаття 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» закріплює перелік суб'єктів, які мають право ознайомитись з певним обсягом інформації щодо юридичних та фізичних осіб, що становить банківську таємницю. Такими суб'єктами є:

- власник інформації, що належить до банківської таємниці, та треті особи з письмового дозволу власника такої інформації;
- суд;
- органи прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Антимонопольного комітету України;
- органи Державної податкової служби України;
- центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу;
- органи державної виконавчої служби;
- особи, зазначені власником рахунку (вкладу) в заповідальному розпорядженні банку;
- державні нотаріальні контори або приватні нотаріуси, іноземні консульські установи по справах спадщини за рахунками (вкладами) померлих власників рахунків (вкладів);

- службовці Національного банку України або уповноважені ними особи, які в межах повноважень, наданих Законом України «Про Національний банк України», здійснюють функції банківського нагляду або валютного контролю;

- інші банки (крім банку, на який покладено відповідальність за збереження банківської таємниці);

- Міністерство фінансів України [6].

Отже, стабільність і стійкість банківської установи має досить велику залежність від рівня правової захищеності банківської таємниці.

Для підвищення рівня правової захищеності банківської таємниці необхідно посилити та удосконалити відповідальність за розголошення банківської таємниці, шляхом прийняття одного кодифіковано нормативно-правового акту, який посилить стійкість та стабільність банківської системи, а інтереси усіх учасників банківських правових відносин стануть більше захищеними.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було досліджено сутність банківської безпеки, досліджено теоретичні проблеми та актуальні питання, пов'язані з визначенням банківської таємниці, з'ясовано що інформаційна безпека банківських установ є важливим елементом розвитку цифрової економіки в Україні, визначено основні джерела загроз інформаційної безпеки банківських установ, запропоновано поняття «банківської таємниці», наведено його відмінності з іншими видами таємниць. Виходячи з цього можна зробити наступні висновки:

1. Ефективне функціонування банківського сектору національної економіки з метою організації безперервного руху акумульованих фінансових ресурсів, їх розподілу і перерозподілу в інтересах усіх без винятку економічних агентів, забезпечення його поступального і стійкого розвитку, зниження

криміналізації, унеможливлення використання його для відмивання брудних грошей і фінансування тероризму неможливі без дотримання високого рівня його безпеки. Підвищення безпеки банків є комплексною і складною проблемою, вирішення якої потребує системності в обґрунтуванні заходів безпекозабезпечення з розробкою чіткого механізму реалізації, організації належної координації зусиль усіх учасників вітчизняного ринку банківських послуг.

2. Банківська інформація – це відомості, які містяться в банківських документах або публічно оголошені банківською установою в порядку передбаченому чинним законодавством України і які стосуються його функціонування при здійсненні ним банківської діяльності. В залежності від режиму доступу можна виділити банківську інформацію з відкритим доступом і банківську інформацію з обмеженим доступом. В свою чергу банківську інформацію з відкритим доступом можна поділити на банківську інформацію в розповсюдженні якої зацікавлена банківська установа і банківську інформацію розповсюдження якої є обов’язком банківської установи.

3. Запропоновано визначення: банківська таємниця – це особливо цінна інформація, умисно приховувана службовцями банківської установи, яку вони отримують у процесі своєї роботи, зокрема під час обслуговування клієнтів банку, а також відомості про діючих клієнтів і про клієнтів, які припинили свої відносини з банком або за певних причин ними не стали; власник банківської таємниці – це клієнт банку, тобто фізична або юридична особа, яка в процесі співпраці з банківською установою надала їй відомості, що можуть становити банківську таємницю; утримувач банківської таємниці – це особа, яка при виконанні своїх службових обов’язків отримує відомості, що становлять банківську таємницю.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»

Акціонерне товариство «УНІВЕРСАЛ БАНК» – це універсальна кредитно-фінансова установа, яка виступає правонаступником усіх прав та обов’язків акціонерного банку «Оазис» (м. Тернопіль), що існував у формі товариства з обмеженою відповідальністю, та був зареєстрований у Національному Банку України 20 січня 1994 року під порядковим номером 226 та в подальшому реорганізований у відкрите акціонерне товариство, згідно із зборами його учасників [45].

В результаті прийняття рішення Загальними зборами акціонерів банку «Оазис» рішення щодо проведення реорганізації (протокол № 3-97 від 30.05.1997 р.), відбулося приєднання до нього акціонерного комерційного банку «Євроцентр» (м. Львів) з наступною зміною назви АБ «Оазис» на назву приєданого банку АБ «Євроцентр» (протокол № 5-97 від 09.10.1997 р.), що підтверджено Національним банком України 30.12.1997 р. Відповідно до Угоди про умови проведення реорганізації АКБ «Євроцентр» (м. Львів) шляхом приєднання на умовах філії до АБ «Оазис» (м. Тернопіль) від 13 липня 1997 року, АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» виступає правонаступником усіх прав та обов’язків акціонерного банку «Євроцентр» (м. Львів).

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» виступає правонаступником усіх прав і обов’язків акціонерного банку «Вікторія» (м. Хмельницький), що був зареєстрований у Національному банку України від 16 листопада 1995 року під порядковим № 40, який у відповідності до рішення загальних зборів акціонерів АБ «Євроцентр» (протокол № 2-98 від 12.12.1998 р.) та Угоди про умови

проведення реорганізації АБ «Вікторія» (м. Хмельницький) від 28 грудня 1998 року був приєднаний на умовах філії до АБ «Євроцентр» [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» виступає правонаступником усіх прав та обов'язків акціонерного банку «Євроцентр», який у відповідності до рішення Загальних зборів акціонерів АБ «Євроцентр» (протокол № 1-2001 від 30.04.2001 р.) було перейменовано на відкрите акціонерне товариство «Банк Універсальний».

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» виступає правонаступником усіх прав та обов'язків відкритого акціонерного товариства «Банк Універсальний», який у відповідності до рішення Загальних зборів акціонерів ВАТ «Банк Універсальний» (протокол № 4-2007 від 27.08.2007 р.) було перейменовано на акціонерне товариство «УНІВЕРСАЛ БАНК».

Предметом діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» є проведення банківських операцій на грошовому і фондовому ринках (в національній та іноземній валютах), а також здійснення інших видів діяльності, що передбачені Статутом банку, чинним законодавством та Ліцензією Національного банку України [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» здійснює свою діяльність на ринку банківських послуг України на підставі банківської ліцензії від 10 жовтня 2011 р. № 92 на право здійснення банківських послуг визначених частиною третьою статті 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [6], термін дії якої не обмежено та генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій від 10 жовтня 2011 р. № 92 та додатку до генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій від 10 жовтня 2011 р. № 92, термін дії яких не обмежено.

При здійсненні своєї господарської діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» керується Законами України, Указами Президента України, Постановами

Кабінету Міністрів України, нормативними документами Національного банку України та іншими нормативно-правовими актами [45].

Прямим власником істотної участі у статутному капіталі АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» є компанія БАЙЛІКАН ЛІМІТЕД (BAILICAN LIMITED є товариством з обмеженою відповідальністю, що створена та існує за законодавством Кіпру; дата набуття права власності на акції – 23.12.2016 року), яка володіє 340 267 197 (триста сорок мільйонів двісті шістдесят сім тисяч сто дев'яносто сім) простими іменними акціями АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (голосами), що складає 100 % статутного капіталу АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК». Опосередковане володіння істотною участю в АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» здійснює Тігіпко Сергій Леонідович, громадянин України. Зазначена особа прямо володіє 100 % у статутному капіталі компанії БАЙЛІКАН ЛІМІТЕД (BAILICAN LIMITED) [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» з грудня 2016 року є членом фінансово-промислової групи «ТАС» та з 30 січня 2017 року – учасником Банківської Групи «ТАС».

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» виконує всі види банківських операцій і надає своїм клієнтам – юридичним та фізичним особам – широкий спектр різноманітних послуг, згідно з ліцензією Національного банку України № 92 від 10.10.2011 року. Відповідно до Статуту, АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» створений для надання фізичним та юридичним особам повного спектру внутрішніх та міжнародних банківських послуг, включаючи, без обмеження, банківські операції, які пов'язані із здійсненням комерційної, інвестиційної, депозитарної та будь-якої іншої діяльності, яка може бути дозволеною банкам законодавством України [45].

Станом на 22.11.2018 р. банк набув статусу «Спеціалізованого ощадного банку» так як, більше ніж 50 % пасивів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» є вкладками фізичних осіб.

Станом на 01.07.2019 р. Національний банк визначив АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» як системно важливий банк [45].

Стратегія АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» спрямована на надання повного спектру фінансових послуг корпоративним та приватним клієнтам. Надаючи повний спектр фінансових послуг банк поєднує індивідуальний підхід, технологічність і зручність користування банківськими послугами. Працюючи на засадах тривалого партнерства, банк пропонує клієнтам оптимальні рішення для досягнення фінансового успіху. З метою управління власними ризиками та захисту інтересів клієнтів, банк дотримується обов'язкових економічних нормативів та політики формування резервів [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» надає весь спектр банківських операцій та послуг, забезпечує швидке і якісне обслуговування на високому рівні в усіх підрозділах та відділеннях. Банк є установою, яка дотримується принципів ліквідності й платоспроможності. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» намагається вести свій бізнес ефективно, ґрунтуючись на загальноприйнятих стандартах управління та передовій банківській практики, незалежній кредитній політиці, та забезпечуючи високий рівень банківських послуг. Банк формує свою кредитну політику таким чином, щоб вона була ефективною з точки зору ризиків, які приймає банк, сприяла розвитку вітчизняної економіки та задовольняла попит клієнтів на кредитні ресурси. З метою забезпечення фінансової стійкості банківської установи концентрацію зусиль менеджменту АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» зосереджено на покращенні якості кредитного портфеля, утриманні високого рівня якості нового кредитного портфеля, утриманні витрат на прийнятному рівні та дотриманні вимог регулятора [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» здійснює свою діяльність спільно з контрагентами різних секторів економіки: банками, небанківськими фінансовими установами, суб'єктами господарювання (різних форм власності) та фізичними особами. Для забезпечення якісного обслуговування клієнтів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», оперативного проведення операцій за дорученням

клієнтів, встановлені кореспондентські відносини з іншими українськими та іноземними банками, через які проводиться обслуговування клієнтів банку, як резидентів, так і нерезидентів.

На даний час АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» реалізує проект Монобанк – це окремий пакет послуг, орієнтований на сучасних «цифрових» клієнтів. Найменування monobank використовується для окремого позиціонування продуктів і сервісів банку, які банк надає клієнтам за допомогою смартфона і карти. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» пропонує роздрібним клієнтам сучасні продукти та послуги, які є зручними, ефективними та надійними: впроваджено продукт «Картка IRON/UniversalBank», «Кредит на картку», «Картка monobank platinum» продукти «Розстрочка», «Покупка частинами», депозит он-лайн як в національній валюті та в іноземній (долар США, євро), впроваджено продукт «Біла картка», здійснено випуск карт в іноземній валюті – польський злотий [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Свідоцтво учасника Фонду № 24 від 08 вересня 2009 року).

26 червня 2019 року керівництвом банку прийнято рішення про реформування відділень. Рішення засноване на новому баченні розвитку АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», якого вимагають сучасні реалії банкінгу. 02 вересня 2019 року відбулося закриття 12 відділень банку та виключено їх з Державного реєстру банків. Станом на 31.03.2020 р. у банку налічується 14 відділень.

Протягом звітного періоду, що закінчився 31 березня 2020 року середньооблікова чисельність штатних працівників АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» склала 1262 працівника (протягом 2019 року – 1128 працівників).

Керівництво банку не володіє акціями АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК».

Номінальна вартість акцій – 10 грн. Статутний капітал АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» складається виключно з простих іменних акцій, привілейовані акції відсутні. Прості акції, надають їх власникам однакову

сукупність прав, включаючи право: брати участь в управлінні банком (шляхом участі та голосування на Загальних зборах особисто або через своїх представників, шляхом обрання до складу органів управління та контролю банку особисто або своїх представників, тощо); одержувати інформацію про діяльність банку у порядку та в обсягах, визначених чинним законодавством України; брати участь у розподілі прибутку банку та одержувати його частину (дивіденди); у разі ліквідації одержати частку вартості майна банку, пропорційну частці акціонера у статутному капіталі; реалізовувати інші права, встановлені статутом та чинним законодавством України, включаючи право на переважне придбання додатково випущених банком акцій – лише при приватному розміщенні таких акцій. Акцій призначених для випуску за умовами опціонів і контрактів з продажу відсутні [45].

17.06.2019 року Рішенням Єдиного акціонера БАЙЛІКАН ЛІМІТЕД (Рішення № 1-2019) було прийняте рішення про збільшення статутного капіталу АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на 300 000 000,00 грн. (триста мільйонів гривень 00 копійок) шляхом розміщення акцій додаткової емісії існуючої номінальної вартості 10 (десять) гривень кожна без здійснення публічної пропозиції у кількості 30 000 000 (тридцять мільйонів) штук за рахунок додаткових внесків та подано пакет документів до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку для реєстрації випуску акцій банку.

23 липня 2019 року отримано від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку тимчасове свідоцтво про реєстрацію випуску простих іменних акцій на загальну суму 300 000 000,00 грн; номінальна вартість 10,00 грн; кількість 300 млн. шт.

29 липня 2019 року АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» отримав від акціонера кошти в сумі 300 000 тис. грн. в оплату за акції [45].

В першому кварталі 2020 року рішення про збільшення статутного капіталу АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» не приймалося, акції не випускалися.

Власник істотної участі АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» БАЙЛІКАН ЛІМІТЕД (BAILICAN LIMITED) (HE 313974) в результаті використання свого права, передбаченого статтею 65 Закону України «Про акціонерні товариства» [46], щодо придбання акцій банку у всіх акціонерів, 10.06.2019 року набув у власність акції банку, які належали усім акціонерам банку, та став єдиним власником акцій у розмірі 100 % статутного капіталу АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК».

05.03.2020 було проведено державну реєстрацію змін до статуту банку, які стосувалися збільшення розміру статутного капіталу та приведення статуту у відповідність до законодавства України.

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» надійний банк, що більше 20 років працює на ринку України.

В квітні 2018 журнал «Бізнес» опублікував щорічні результати дослідження «Фінансовий Оскар», у якому АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» традиційно став лауреатом нагороди. Високу позицію банк зайняв за досягнення в сфері обслуговування фізичних осіб та притягнення депозитів.

31 серпня 2018 року агенція «Кредит-Рейтинг» оголосила результати перегляду рейтингів надійності депозитів, наданих раніше українським банкам – АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вкотре підтвердив найвищу надійність банківських вкладів – на рівні «5».

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» має багаторічний досвід успішної роботи на фінансовому ринку України, надає повний спектр якісних банківських послуг, має досвідчений, висококваліфікований персонал. Робота відділень банку спрямована на покращення послуг, що надаються. Корпоративна мережа банку будується із застосуванням сучасного обладнання, що дає змогу впровадження Internet-технологій у банківську діяльність. Наявність філійної мережі дає додаткові конкурентні переваги: додаткова фінансова стійкість за рахунок регіональної диверсифікації активно-пасивних операцій; зменшення

операційних витрат для корпоративних клієнтів за рахунок побудови афілійованих клієнтських фінансових потоків у системі банку.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності та ефективності комерційної діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» передбачає розширення спектра банківських послуг та поліпшення їх якості, розширення та вдосконалення послуг із використанням платіжних карток, розширення клієнтської бази, оптимізації дохідної та витратної бази, освоєння та впровадження нових технологій в управлінні активами, пасивами та ризиками, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, нарощення капіталу, постійне підвищення рівня кваліфікації персоналу та впровадження ефективних систем мотивації.

2.2. Аналіз фінансових результатів та ефективності діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»

З початку 2020 року стрімке поширення пандемії коронавірусу та обмеження, введені для боротьби з нею, визначили ситуацію на світових товарних і фінансових ринках. Додатковим фактором стало фактичне призупинення дії угоди ОПЕК через відмову Росії скорочувати видобуток нафти. Як наслідок країни ОПЕК, насамперед Саудівська Аравія, збільшили пропозицію нафти на ринку та знизили ціни для своїх клієнтів, що призвело до стрімкого падіння світових цін на нафту. Попри це, індекс зміни світових цін на товари, що превалюють в українському експорті, й надалі знижувався. Пандемія коронавірусу у світі та колапс цін на нафту призвели до найбільшого падіння фондових індексів із часів світової фінансової кризи [45].

Падіння ВВП України в січні-лютому 2020 становило 0,2 %. Пандемія коронавірусу, яка спровокувала зміни трендів розвитку економіки України та світу, превентивні заходи, що були прийняті в Україні (карантин – з 16.03.2020 року та режим надзвичайної ситуації на всій території – з 25.03.2020 року) з метою зупинення поширення COVID-19, матимуть серйозні наслідки для виробничої сфери та економіки в цілому, особливо у першому півріччі 2020 року, які на даний час не можуть бути кількісно оцінені.

У лютому 2020 року споживча інфляція сповільнилася до 2,4 % р/р (з 3,2 % р/р у січні). У місячному вимірі індекс споживчих цін знизився на 0,3 %. Споживча інфляція очікувано перебувала нижче цільового діапазону $5,0 \% \pm 1$ в. п. Базова інфляція сповільнилася до 3,0 % р/р.

Міжнародна рейтингова агенція Fitch Ratings S&P Global Ratings підтвердила суверенний рейтинг України на позначці «В», із прогнозом «позитивний» [45].

Станом на 31.03.2020 року встановлений НБУ офіційний обмінний курс гривні до долара США – 28,0615 гривні за 1 долар США порівняно з 23,6862 гривні за 1 долар США станом на 31 грудня 2019 року. Погіршення настроїв у всьому світі спровокувало зростання турбулентності на валютному ринку як України, так і світу.

Попит на іноземну валюту збільшився в середині березня як на роздрібному, так і на міжбанківському ринках. Зростання попиту з боку банків було, серед іншого, зумовлено активізацією угод клієнтів на умовах «форвард». Завдяки зниженню ажіотажного попиту наприкінці березня – початку квітня обмінний курс гривні до долара США зміцнювався.

У березні НБУ знизив облікову ставку до 10,0 %, однак вартість гривневих ресурсів на міжбанку зросла через стрімкий розвиток подій, спричинених поширенням коронавірусу.

Основний макроекономічний ризик на сьогодні – значні зовнішні виплати за держборгом. У 2020 році уряд, центральний банк, підприємства і банки повинні виплатити 17,059 млрд доларів, з яких 13,060 млрд доларів – основна сума боргу, 3,999 млрд доларів – відсотки.

Станом на 31.03.2020 рік кількість діючих банків налічує 75 (з них з іноземним капіталом 35). База фондування банківського сектору залишається стабільною, практично всі пасиви банки залучають на внутрішньому ринку. Загальний обсяг зобов'язань банків за перші два місяці 2020 року становив 1 318,9 млрд грн., у тому числі: обсяг коштів фізичних осіб – 579,8 млрд грн. та обсяг коштів суб'єктів господарювання – 522,79 млрд грн.

За березень 2020 року залишки на рахунках населення в банках скоротилися на 2,752 млрд в гривні та на 19 млн у доларовому еквіваленті. Спостерігається зростання споживчих кредитів.

Від початку грудня 2018 року запроваджено новий норматив ліквідності LCR. За результатами його розрахунку, банки мають достатньо високоякісних ліквідних активів. Водночас суттєва проблема банків – значні відмінності між строковістю активів та пасивів. Банки мають докладати зусиль, щоб збільшити частку строкових депозитів та терміни, на які вони залучають кошти від населення та бізнесу. Банки дотримуються нормативу ліквідності LCR (більшість – зі значним запасом), таким чином вони гарантовано матимуть змогу в повному обсязі виконати свої зобов'язання навіть у стресових умовах. Затверджені правила розрахунку нового нормативу довгострокової ліквідності NSFR, заплановано впровадження мінімальних вимог до капіталу на покриття операційних ризиків та гармонізацію структури регулятивного капіталу із євродирективами.

Фінансова звітність АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» відображає управлінську оцінку впливу умов здійснення діяльності в Україні на операції та фінансовий стан банку та підготовлена виходячи із припущення про здатність банку продовжувати свою діяльність у майбутньому. Джерелом фінансування банку є

залучення коштів клієнтів та нарощення власного капіталу. Для забезпечення стабільного розвитку АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», зусилля менеджменту сконцентровані на забезпеченні високого рівня якості нового кредитного портфеля, нарощення ресурсної бази, продовження роботи з проблемною заборгованістю.

Здійснено аналіз основних показників діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» за період 2017-2019 роки на основі даних, що представлені у дод. А.

Таблиця 2.1

Динаміка активів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [46]

Активи	На 31.12.2017		На 31.12.2018		На 31.12.2019		Темп приросту 2019/2017 рік
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та еквіваленти	940098	15,42	1335851	15,94	2167422	12,18	+100,00
Кредити та заборгованість клієнтів	3729265	61,15	4685260	55,92	9743128	54,75	+100,00
Інвестиції в цінні папери	809570	13,28	952029	11,36	3598494	20,22	+100,00
Інвестиційна нерухомість	87176	1,43	80888	0,97	22469	0,13	-74,23
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	4109	0,07	4060	0,05	4060	0,02	-1,19
Відстрочений податковий	12260	0,20	12522	0,15	13172	0,07	7,44

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

актив							
Основні засоби та нематеріальні активи	124973	2,05	99052	1,18	165707	0,93	32,59
Інші активи	370196	6,07	1208011	14,42	2001927	11,25	+100,00
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи	20688	0,34	451	0,01	79976	0,45	+100,00
Усього активів	6098335	100,00	8378124	100,00	17796355	100,00	+100,00

Станом на 31.12.2019 року загальна сума активів банку становить 17796355 тис. грн., що майже на 200 % більше, ніж на 31.12.2017 року, отже, загальна динаміка є позитивною протягом трьох років. Ці позитивні зміни відбулися, насамперед, за рахунок збільшення видачі кредитів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», а також за допомогою зростання інвестиційного портфеля банку порівняно з 2017 роком.

Ресурсна база АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» сформована клієнтськими коштами, динаміка яких впродовж аналізованого періоду була позитивною. При цьому, збільшення клієнтського портфеля майже на 20 % за підсумками 2017 року було зумовлено нарощенням коштів суб'єктів господарювання, приріст портфеля майже на 36 % за підсумками 2018 року та більше ніж на 49 % за підсумками I півріччя 2019 року зумовлено, насамперед, реалізацією проекту Monobank. Суттєве зростання обсягу коштів приватних клієнтів зумовило отримання АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» статусу ощадного. Портфель коштів суб'єктів господарювання диверсифікований за видами економічної діяльності. Строкові кошти превалюють у клієнтському портфелі, проте їх питома вага має тенденцію до зниження. Валютна структура портфеля мала тенденцію до покращення – питома вага коштів у національній валюті зросла та перевищила 62 % [45].

Станом на початок II півріччя 2019 року кредитами, наданими в іноземній валюті, сформовано близько 35 % обсягу клієнтського кредитного портфеля. Разом з тим, понад три чверті валютної складової сформовано заборгованістю фізичних осіб, переважна більшість з яких не має валютних надходжень, що підвищує ризик погіршення платіжної дисципліни позичальників в умовах валютно-курсових коливань.

Обсяг високоліквідних активів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» протягом аналізованого періоду був вагомим, основними їх складовими були ОВДП й депозитні сертифікати НБУ, що забезпечує прийнятний рівень доходності за відсутності кредитних ризиків, та кошти на НОСТРО рахунках, переважно в іноземних банках інвестиційного класу. На коррахунку в НБУ підтримуються кошти в обсязі, достатньому для своєчасного поточного обслуговування клієнтів, а також своєчасного виконання власних зобов'язань у повному обсязі [45].

У структурі активів найбільша частка належить кредитам та заборгованості клієнтів, майже 60 %, абсолютне значення цього показника на кінець 2019 року становило 9743128 тис. грн. На другому місці з питомою вагою 15 % знаходяться інвестиції в цінні папери, приріст даного показника порівняно з 2017 року становив 2788924 тис. грн. На наступній позиції розмістилися грошові кошти та еквіваленти з питомою вагою 14,5 % у загальних активах банку.

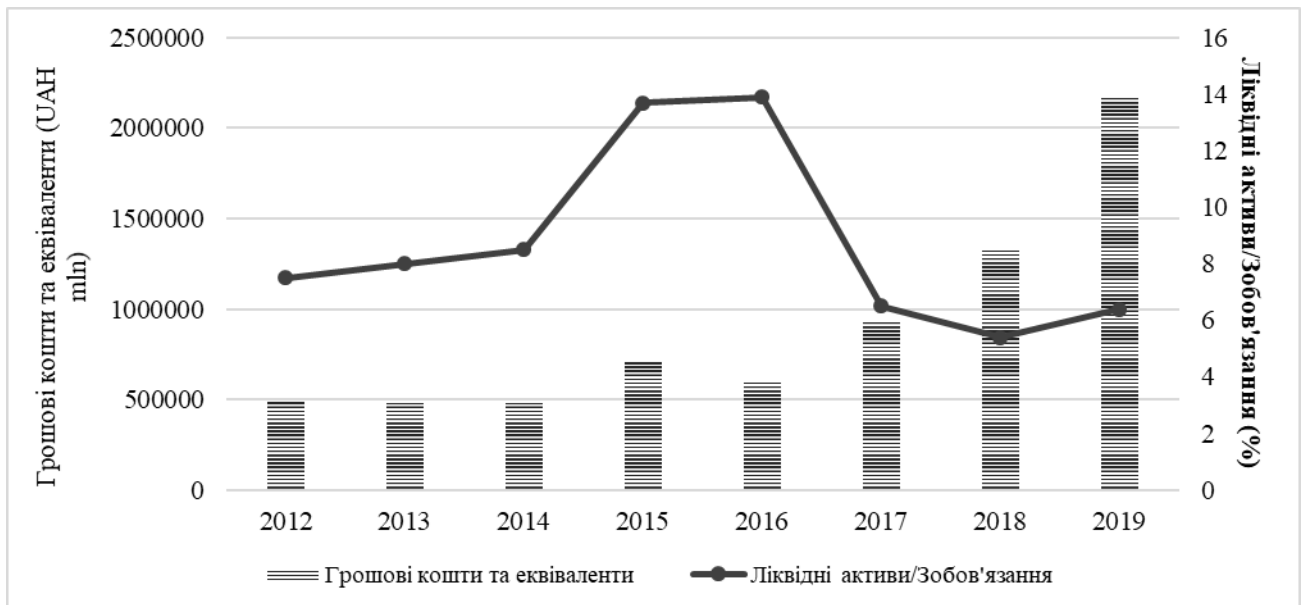

Рис. 2.1. Грошові кошти та еквіваленти-Ліквідні активи/Зобов'язання АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Якість активів задовільна, проте, зважаючи на ризики (як індивідуальні, так і спільні для банківської системи), що приймає АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», не виключено її погіршення.

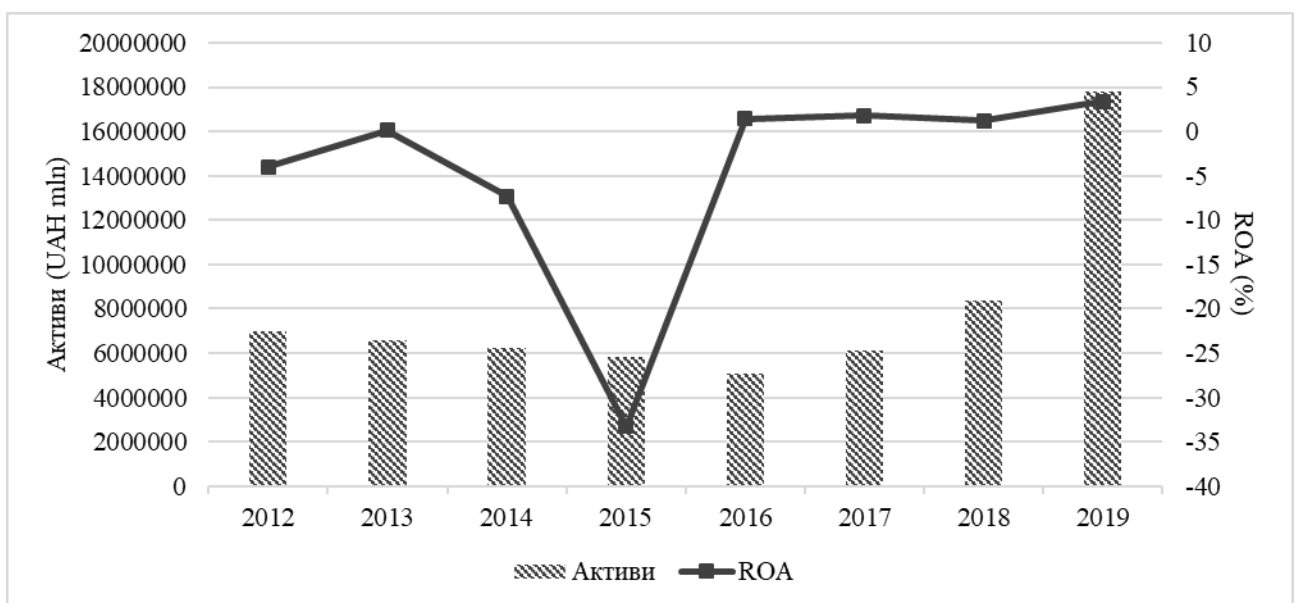

Рис. 2.2. Активи-ROA АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Отже, структура активів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» оцінюється як позитивна, про що свідчить активний розвиток банківської установи, розширений спектр банківських продуктів та послуг, що призводить до розширення кола клієнтів і підвищує ліквідність та прибутковість банківської установи.

Основні засоби АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» складаються з власних основних засобів, майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя, інвестиційної нерухомості та орендованих основних засобів. Первісна (переоцінена) вартість повністю амортизованих основних засобів станом на 31 грудня 2019 року становить 61882 тис. грн. (2018 рік – 47150 тис. грн.). У банку відсутні основні засоби, що тимчасово не використовуються та знаходяться на консервації або реконструкції. Основні засоби, що були вилучені з експлуатації на продаж, станом на 31 грудня 2019 року становлять 2957 тис. грн. Справедлива вартість основних засобів, інвестиційної нерухомості станом на 31 грудня 2019 року (без АР Крим та зони АТО) складає 171486 тис. грн. (2018 рік – 223464 тис. грн.) та відноситься до II рівня ієрархії справедливої вартості.

Таблиця 2.2

Динаміка пасивів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [46]

Пасиви	На 31.12.2017		На 31.12.2018		На 31.12.2019		Темп приросту 2019/2017 рік
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
Усього зобов'язань та власного капіталу	6098335	-	8378124	-	17796355	-	+100,00

Зобов'язання:	5307606	100,00	7501301	100,00	16093295	100,00	+100,00
- кошти банків	13	0,00	12	0,00	64552	0,40	+100,00
- кошти клієнтів	5171353	97,43	6939343	92,51	14339616	89,10	+100,00
- інші залучені кошти	710	0,01	570	0,01	475	0,00	-33,10
- резерви за зобов'язаннями	8	0,00	-	-	15142	0,09	+100,00
- інші зобов'язання	135519	2,55	561376	7,48	1673510	10,40	+100,00
Власний капітал:	790729	100,00	876823	100,00	1703060	100,00	+100,00
- статутний капітал	3102672	68,96	3102672	69,20	3102672	64,55	0,00
- емісійні різниці	1375440	30,57	1375440	30,68	1375440	28,61	0,00
- незареєстрований статутний капітал	-	-	-	-	300000	6,24	+100,00
- резервні та інші фонди банку	7714	0,17	-	-	-	-	-100,00
- резерви переоцінки	13359	0,00	5442	0,12	28625	0,60	+100,00
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(3708456)	-	(3606731)	-	(3103677)	-	-16,31

Станом на 31.12.2019 року загальна сума зобов'язань та власного капіталу банку становить 17796355 тис. грн., що на 11698020 тис. грн. більше порівняно з 2017 роком. Як бачимо, у динаміці зобов'язань АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» переважають кошти фізичних осіб, які розміщені на вклади, приріст даного показника на кінець 2019 року становив 9168263 тис. грн. (табл. 2.2). Це не є дивним, адже основним джерелом формування ресурсів банку є депозитні операції.

Станом на 31.12.2019 року загальна сума зобов'язань банку становить 16093295 тис. грн., що на 10785689 тис. грн. більше порівняно з 2017 роком. Зі структури пасиву балансу АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» можна побачити, що

найбільшу питому вагу у розмірі 95 % займають депозити, що надані клієнтам банку.

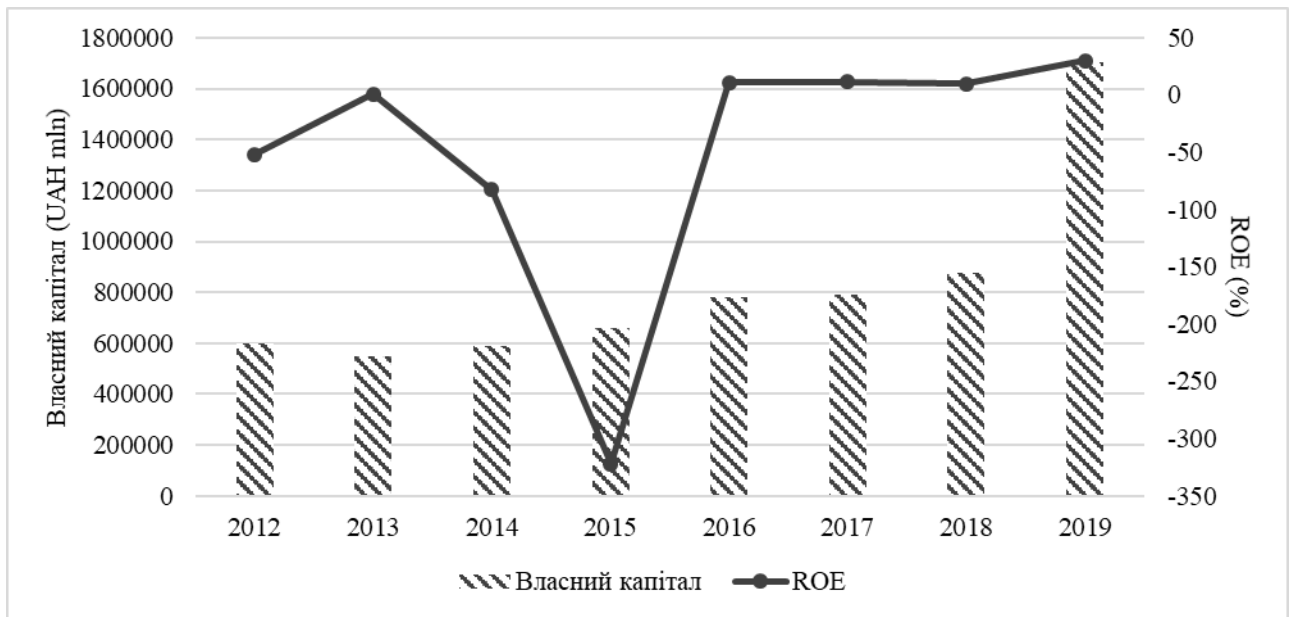

Рис. 2.3. Власний капітал-ROE АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Активні операції АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» фондуються власним капіталом та залученими коштами. Якість власного капіталу банку задовільна, показники достатності капіталу прийнятні.

Розмір статутного капіталу – 3102671970,00 грн. Загальними зборами акціонерів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (протокол № 1-2019 річних від 25.04.2019 року) прийнято рішення щодо розміщення акцій додаткової емісії (на суму 3000000000,00 грн.) існуючої номінальної вартості без здійснення публічної пропозиції АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» за рахунок додаткових внесків шляхом їх безпосередньої пропозиції учасникам розміщення акцій. Розміщені акції були придбані акціонером БАЙЛКАН ЛІМІТЕД та зараховані на його рахунок в депозитарній установі.

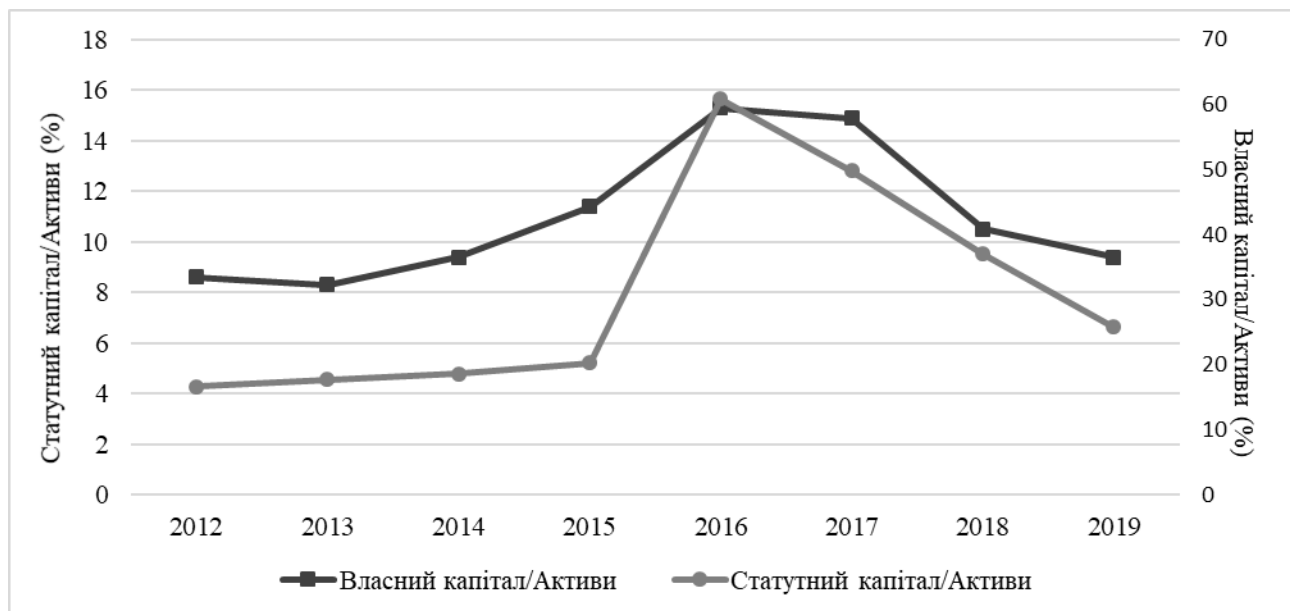

Рис. 2.4. Власний капітал/Активи-Статутний капітал/Активи АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Враховуючи вагомість кредитного портфелю, доцільно більш детально розглянути його склад. Як видно з табл. 2.3, на кінець 31.12.2019 року основну частину кредитного портфелю займають інші кредити, надані фізичним особам, питома вага яких складає 78,54 %.

Таблиця 2.3

Кредитний портфель АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [46]

Портфель	На 31.12.2017		На 31.12.2018		На 31.12.2019		Темп приросту 2019/2017 рік
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Іпотечні кредити, надані фізичним	2425730	45,66	2110642	30,15	1196228	10,00	-50,69

особам							
Кредити, надані корпоративним клієнтам	1684355	31,71	1152150	16,46	1354544	11,32	-19,58
Кредити, надані малому та середньому бізнесу	916295	17,25	807245	11,53	16295	0,14	-98,22
Інші кредити, надані фізичним особам	285807	5,38	2929329	41,85	9397360	78,54	+100,00

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Валова вартість кредитів, що надані клієнтам, які обліковуються за амортизованою собівартістю	5312187	100,00	6999366	100,00	11964427	100,00	+100,00
Резерв за кредитами, що надані клієнтам, які обліковуються за амортизованою собівартістю	(1582922)	-	(2051736)	-	(2226878)	-	40,68
Усього кредитів та заборгованості клієнтів, які обліковуються за амортизованою собівартістю	3729265	-	4947630	-	9737549	-	+100,00

З метою покращення якості кредитного портфелю банку, підвищення рівня повернення проблемної заборгованості АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» проводиться постійна активна робота з проблемною заборгованістю. Топ-менеджментом банку вживаються різного роду заходи, виходячи з фінансових можливостей позичальників, певний обсяг проблемної заборгованості

реструктуризується. Працівниками юридичної та інших служб проводиться робота щодо примусового стягнення проблемної заборгованості. Переважна більшість позовів подається АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» до контрагентів з питань врегулювання договірних відносин з кредитування. Кредити окремих позичальників погашаються позичальниками (поручителями) або відшкодовуються шляхом реалізації забезпечення та/або прийняття останнього на баланс банку. Разом з тим, певний обсяг проблемної заборгованості списується за рахунок резервів, сформованих під безнадійну заборгованість, та переуступається третій особі. Питома вага 10 класу заборгованості юридичних осіб та 5 класу заборгованості фізичних осіб станом на початок II півріччя 2019 року становила 28,19 %, проти 15,17 % простроченої заборгованості.

Щомісяця АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» здійснює розрахунок кредитного ризику за активами відповідно до вимог, визначених внутрішніми нормативними документами. На покриття збитків від зменшення корисності активів банк формує резерви, рівень резервування кредитного портфеля складає 22 %. Менше 6 % клієнтського кредитного портфеля забезпечено найбільш ліквідною заставою (за класифікацією регулятора). Разом з тим, протягом останніх півтора роки спостерігалось стрімке нарощення обсягу споживчого кредитування, насамперед бланкової заборгованості [45].

За рахунок активного розвитку проекту «Monobank|Universal Bank», у грудні 2019 року банком була переглянута стратегія розвитку на 2019-2022 роки в сторону збільшення планових показників з приросту кредитного портфелю фізичних осіб та залучених коштів.

Приріст портфеля коштів фізичних осіб на 59 % за підсумками 2018 року зумовлено, насамперед, розвитком проекту «Monobank|Universal Bank».

Основні показники проекту Monobank в 2018 році були наступними:

- кількість платіжних карток на 01.01.2019 року становило 664535 шт.;

- загальна сума виданих кредитів – 2841,2 млн. грн. (з них кредити «овердрафт» 2398,6 млн. грн. та 442,7 млн. грн. – «розстрочка»);

- залучені кошти клієнтів склали 1483,2 млн. грн.

З метою забезпечення фінансової стійкості банківської установи концентрацію зусиль менеджменту банку зосереджено на покращенні якості кредитного портфеля, утриманні високого рівня якості нового кредитного портфеля, утриманні витрат на прийнятному рівні та дотриманні вимог регулятора [45].

2019 рік АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» закінчив з прибутком у розмірі 533015 тис. грн.:

1. Чистий процентний дохід в 2019 році збільшився на 876139 тис. грн. у порівнянні з 2017 роком:

- процентні доходи у звітному році зросли на 1648334 тис. грн. та становили 2206754 тис. грн.;

- процентні витрати зросли на 772195 тис. грн. та склали 980186 тис. грн. у 2019 році (кінець 2017 року – 207991 тис. грн.).

2. Чистий комісійний дохід збільшився на 1131601 тис. грн., до 1205653 тис. грн. у 2019 році проти 74052 тис. грн. у 2017 році.

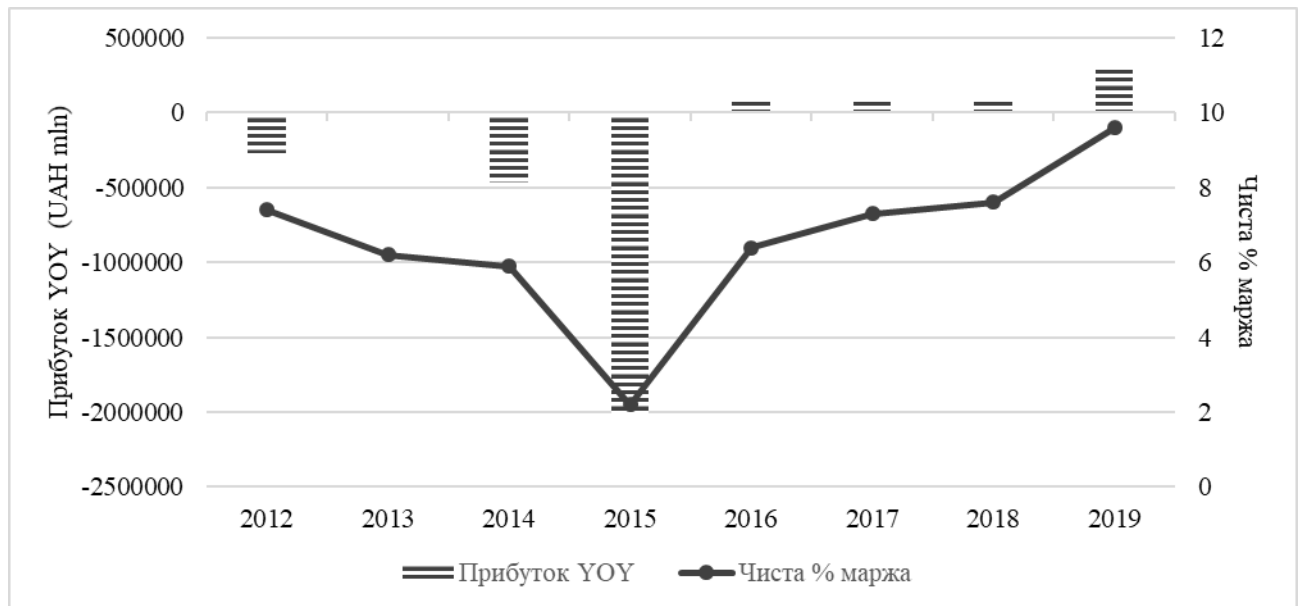

Рис. 2.5. Прибуток YOY (annualized)-Чиста % маржа АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Розглянемо кошти клієнтів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (табл. 2.4). У структурі пасивних операцій найбільшу питому вагу займають депозитні операції, про що свідчать обсяги депозитів, залучених від фізичних та юридичних осіб.

Таблиця 2.4

Аналіз коштів клієнтів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [46]

Показник	На 31.12.2017		На 31.12.2018		На 31.12.2019		Темп приросту 2019/2017 рік
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Юридичні особи:	3100284	59,95; 100,00	2620651	37,77; 100,00	3814691	26,60; 100,00	23,04
- поточні рахунки	665863	21,48	1085651	41,43	1991597	52,21	+100,00
- строкові кошти	2434421	78,52	1535000	58,57	1823094	47,79	-25,11
Фізичні особи:	2071069	40,05; 100,00	4318692	62,23; 100,00	10524925	73,40; 100,00	+100,00
- поточні рахунки	526231	25,41	1193080	27,63	3584271	34,06	+100,00

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
- строкові кошти	1544838	74,59	3125612	72,37	6940654	65,94	+100,00
Усього коштів клієнтів	5171353	100,00	6939343	100,00	14339616	100,00	+100,00

Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб станом на 31 грудня 2019 року складають 32310 тис. грн. (на 31 грудня 2018 року складають 24653 тис. грн.). Нараховані витрати за строковими коштами юридичних осіб станом на 31 грудня 2019 року складають 23210 тис. грн. (на 31 грудня 2018 року складають 11962 тис. грн.).

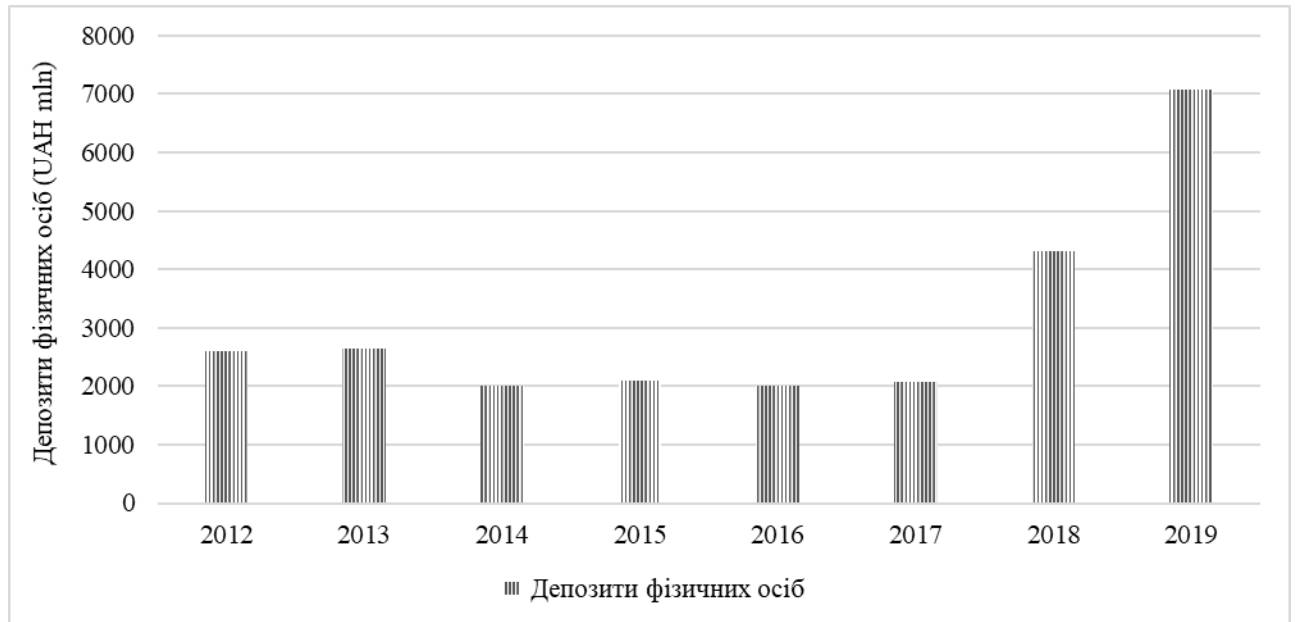

Рис. 2.6. Депозити фізичних осіб АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Станом на 31 грудня 2019 року концентрація коштів, отриманих від десяти найбільших вкладників-третіх осіб, складає 2829851 тис. грн., або 19,73 % загальних коштів клієнтів.

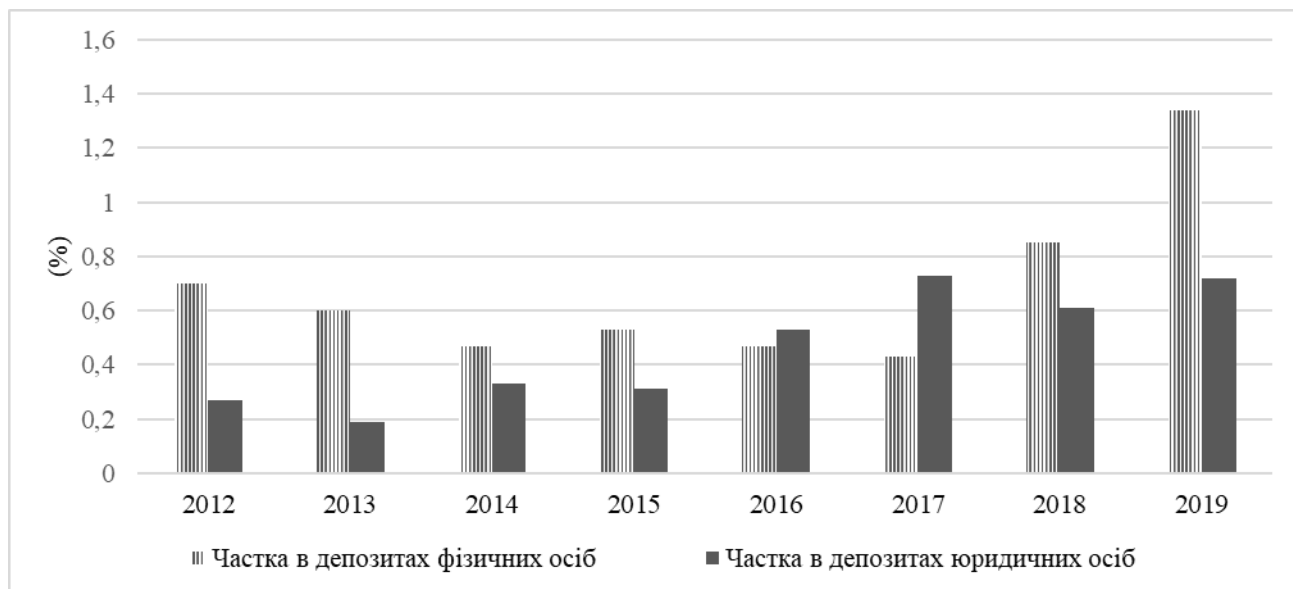

Рис. 2.7. Частка в депозитах фізичних осіб-Частка в депозитах юридичних осіб АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Балансова вартість коштів клієнтів, взятих у забезпечення за кредитними операціями станом на 31 грудня 2019 складає 411003 тис. грн. (станом на 31 грудня 2018 складає 456965 тис. грн.).

В 2018 році відбулося прощення боргу на користь банку за інвестиційним депозитом в сумі 862837 тис. грн., з них 17740 тис. грн. – борг зі сплати процентів за інвестиційний депозит.

Таблиця 2.5

Основні індикатори АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [46]

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1	2	3	4
Капіталізація (%)			
Власний капітал/Активи	14,9	10,5	9,4
Статутний капітал/Активи	49,8	37,0	25,8
Фондування (%)			

Поточні депозити/Депозити	23,1	32,8	34,2
Депозити фізичних осіб/Зобов'язання	39,1	57,6	65,0
Кредити/Депозити	76,2	71,7	68,9

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4
Якість активів (%)			
Коефіцієнт резервування кредитів	27,3	40,8	28,2
Покриття резервами NPLs	-	-	-
Ліквідність (%)			
Ліквідні активи/Активи	5,5	4,8	5,8
Ліквідні активи/Залучені ресурси	6,6	5,9	6,9
Ліквідні активи/Зобов'язання	6,5	5,4	6,4
Рентабельність (%)			
ROA	1,8	1,2	3,4
ROE	11,6	10,0	30,2
Чиста % маржа	7,3	7,6	9,6
%Витрати/%Доходи	37,2	45,5	47,2

Впродовж аналізованого періоду ефективність діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» мала тенденцію до підвищення та за підсумками 6 місяців 2019 року перевищувала 131 %. Банк формував резерви для покриття збитків від зменшення корисності активів та мав позитивне значення фінансового результату. Суттєвий вплив на обсяг отриманого прибутку мав дохід від припинення визнання фінансових зобов'язань та активів, повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами та інший дохід.

Рейтинг надійності банківських вкладів (депозитів) АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» враховує показники капіталізації, структуру та якість ресурсної бази, якість активів та показники ліквідності й ефективність діяльності установи. Основні показники, що характеризують власну платоспроможність установи,

наразі перебувають на прийнятному рівні, обсяг ринкового фондування є значним. На своєчасність повернення депозитних вкладів надалі значно впливатиме політика Банку щодо проведення активних та пасивних операцій, загальний стан фінансового ринку, операційне середовище, правове поле, а також загальна ситуація в економіці. На сьогодні операційне середовище залишається складним [45].

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» має запас міцності за більшістю економічних нормативів НБУ, проте, враховуючи збереження складної ситуації в країні та часті зміни вимог банківського законодавства, контроль за ризиками є актуальним для банку. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» притаманні спільні ризики для банківської системи. Разом з тим, уразливість банківської установи до окремих ризиків розцінюється на індивідуальній основі, виходячи із моделі внутрішньої організації, активності банку на окремих ринках, управління активними та пасивними операціями, а також якості вкладень і стабільності пасивної бази. Наразі АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» має підвищену чутливість до кредитного ризику та ризику ліквідності, чутливість до інших індивідуальних ризиків є помірною або низькою.

Національним банком України 1 липня 2019 року АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» було визнано системно важливим банком. Відповідно, починаючи з 1 січня 2020 року банк дотримується підвищених вимог щодо нормативу миттєвої ліквідності (показник Н4 має становити не менше ніж 30 %, проти нормативних 20 % для банків, що не є системно важливими) та нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (показник Н7 має становити не більше ніж 20 %, проти нормативних 25 % для банків, що не є системно важливими). Станом на 1 липня 2020 року АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» мав наступні значення зазначених показників: $H4 = 87,79 \%$, $H7 = 13,05 \%$ [45].

Правління АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» націлене на реалізацію наступної стратегії на 2020-2022 роки:

- забезпечення помірного зростання кредитного портфелю

корпоративних клієнтів та нарощення кредитного портфелю фізичних осіб по проекту Monobank, із забезпеченням високого рівня якості кредитів та відповідним зростанням розміру залучених ресурсів;

- збереження високого рівня довіри юридичних і фізичних осіб до банку шляхом своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та акціонерами;

- подальша активна робота з проблемною заборгованістю, оптимізація структури проблемного портфелю, індивідуальні гнучкі пропозиції боржникам щодо добровільного урегулювання заборгованості (реструктуризації боргу (відстрочка платежу, зменшення відсоткової ставки тощо), дострокового погашення, тощо), отримання доходу від погашення кредитів, що були списані. Банк здійснює реструктуризацію іпотечних кредитів в іноземній валюті, за якими вимагалось збільшення розміру кредитного ризику, шляхом конвертації цих кредитів у національну валюту у разі досягнення домовленостей з позичальниками;

- забезпечення прийняттого рівня адміністративно-господарських витрат та капітальних вкладень для забезпечення виконання запланованих показників розвитку.

2.3. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»

Банківська та комерційна таємниця, ноу-хау, бази даних клієнтів, персональні дані – все це критично важлива для банківського сектору інформація, доступ і використання якої повинні бути ретельно регламентовані. Порушення конфіденційності інформації та інформаційної безпеки банківських установ може бути пов'язані як з шахрайською діяльністю їх співробітників, так і викликані діями шкідливого програмного забезпечення або зовнішніх злоумисників. Незалежно від цього, питання забезпечення інформаційної

безпеки банківських установ та захисту конфіденційних даних повинні вирішуватися комплексно: від розробки документації, процедури реагування та оцінки ризиків до впровадження технічних засобів захисту [2, с. 270].

Перш ніж проводити інтегральну оцінку рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», необхідно визначити, що в банку розуміють під ризиками. Базовим ризиком АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вважається так званий операційний ризик – ризик збитків у результаті помилок, порушень, шкоди, які викликані внутрішніми процесами, системами або зовнішніми подіями [45].

Фактична реалізація ризиків називається операційною подією.

Операційні події АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» поділяються на сім класів (типів подій):

- внутрішнє шахрайство – це дії, спрямовані на обман, протизаконне привласнення майна або порушення інструкцій, що діють, законодавства або політики банку, за винятком випадків дискримінації, за участі принаймні однієї внутрішньої сторони і за винятком нанесення навмисної шкоди;

- зовнішнє шахрайство – це дії, спрямовані на обман, протизаконне привласнення майна або порушення законодавства третьою стороною без участі працівника банку, виключаючи навмисну шкоду;

- трудові стосунки і безпека праці – це збитки від порушення трудових законів, угод про охорону здоров'я і безпеки праці, позовів щодо відшкодування нанесеної особистої шкоди або випадків дискримінації щодо персоналу;

- клієнти, продукти і ділова практика – це ненавмисна або викликана халатністю неспроможність виконувати зобов'язання перед клієнтом, зокрема вимоги щодо відповідності і конфіденційності. Випадки, коли банк вчинив неправомірно, належать до цієї категорії, як і в разі, коли він зазнав збитків від таких дій з боку іншої компанії;

- пошкодження фізичних активів – це збитки, викликані природними лихами і аналогічними подіями. Всі такі події реєструються як загальні збитки, без урахування страхового відшкодування і франшизи;

- перерва в діяльності і помилки в системах – це клас збитків, викликаних технологічними проблемами;

- виконання, доставка і управління процесами – це невдала обробка трансакції або управління процесом, або ж збитки, викликані відносинами між контрагентами і постачальниками. Ці події не є навмисними і пов’язані з документуванням або здійсненням бізнес-операцій. Зазвичай ризикові операційні події, які відбулися в бек-офісі, належать до цієї категорії [45].

Система банківської безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» організована так, щоб протистояти кожній з перерахованих груп ризиків. У загальному вигляді її можна представити таким чином (рис. 2.8).

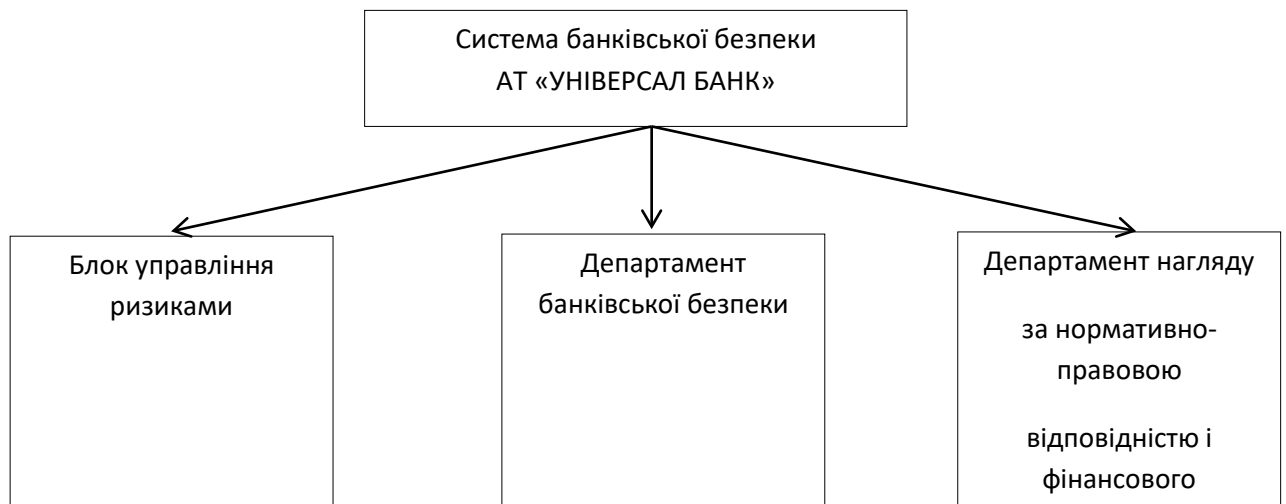

Рис. 2.8. Система банківської безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

На рис. 2.9 наведена організаційна структура управління ризиком у банку. Питаннями забезпечення банківської безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» займається Департамент банківської безпеки.

Метою діяльності Департаменту банківської безпеки є забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки банку, створення умов для попередження і локалізації можливих загроз конфліктів інтересів з боку реальних або потенційних конкурентів і інших осіб життєво важливим інтересам банку, його працівникам, а в деяких випадках окремим клієнтам і партнерам банку.

Департамент банківської безпеки очолює начальник. Начальник Департаменту безпосередньо підпорядковується голові правління банку, начальнику служби банківської безпеки. Департамент комплектується фахівцями з вищою юридичною, економічною, гуманітарною або технічною освітою і, як правило, досвідом роботи в банку не менше двох років або значним (не менше 3-х років) досвідом роботи в правоохоронних або контролюючих органах [45].

Рис. 2.9. Структура блоку управління ризиком АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Відповідно до основних завдань Департамент банківської безпеки виконує такі функції:

1. Методичні. Полягають у розробці методичних рекомендацій, навчанні працівників банку, виходячи з їх посадових обов'язків, узагальненні і розповсюдженні практичного досвіду, напрацьованого з іншими банками і структурами з питань, які належать до компетенції Департаменту, а також у

виявленні, накопиченні і впровадженні в систему банку позитивного досвіду, який стосується банківської безпеки.

2. Контрольні. Полягають у здійсненні перевірок діяльності будь-якого підрозділу банку або його філії, їх працівників з питань, які належать до компетенції Департаменту. Дотримання вимог інформаційної безпеки і захисту банківської інформації АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», а також проведення службових розслідувань за фактами таких порушень і невиконання інших вимог, які належать до компетенції банківської безпеки.

3. Практичні. Полягають у реалізації програм внутрішнього контролю в головному офісі банку, в наданні допомоги щодо вирішення проблемних питань у разі їх виникнення у працівників структурних підрозділів головного офісу банку під час реалізації програм внутрішнього контролю, а також в організації реалізації програм внутрішнього контролю у філіях банку і з питань взаємодії з правоохоронними органами.

4. Адміністративні. Полягають у розробці, впровадженні і підтримці в банку та його структурних підрозділах і філіях режимів безпеки; підготовка і проведення заходів щодо забезпечення банківської безпеки.

5. Обліково-контрольні. Забезпечуються шляхом організації своєчасного виявлення реальної і потенційної загрози фінансовій стабільності, стійкої діяльності банку з реалізації своїх основних інтересів, оцінки і контролю за джерелами цієї загрози; організації контролю за несприятливими для банку ситуаціями і факторами, ведення їх обліку; встановлення найважливіших напрямів фінансово-комерційної діяльності банку; накопичення інформації з проблем забезпечення його безпеки.

6. Соціально-кадрові. Реалізуються шляхом участі Департаменту в підборі, перевірці і розстановці кадрів; виявляються негативні тенденції в колективах структурних підрозділів банку і його філіях, можливі причини і умови виникнення соціальної напруги; попереджаються і локалізуються можливі конфлікти; інструктують і використовують як гласно, так і конфіденційно працівників банку для вирішення питань забезпечення безпеки;

формують у працівників відчуття відповідальності по забезпеченню його безпеки.

7. Організаційно-управлінські. Реалізуються шляхом організаційного, матеріально-технічного і технологічного забезпечення режимів безпеки в головному офісі банку та його філіях, освоєння спеціальної техніки і досягнення рівня підготовки працівників Департаменту, необхідного для забезпечення безпеки банку, його працівників, акціонерів і клієнтів.

8. Інформаційно-аналітичні. Забезпечуються шляхом цілеспрямованого збору, накопичення, обробки і надання інформації, яка належить до сфери забезпечення безпеки керівництва банку, організації її аналітичної обробки з використанням всіх накопичених у банку даних; створення і використання необхідних для цього технічних, програмних і методичних засобів.

9. Контрольні. Працівники банку в межах своїх функціональних обов'язків виявляють недоліки і впроваджують адекватні ризикам заходи внутрішнього контролю. Департамент взаємодіє з правоохоронними, податковими та іншими Державними контролюючими органами з питань інформаційного обміну і реагування на протиправні дії щодо установ і працівників структурних підрозділів банку, координує дії щодо попередження проникнення ворожих елементів у структурні підрозділи банку і нанесення збитків при проведенні банківських операцій [45].

Департамент взаємодіє в рамках Закону України «Про банки і банківську діяльність» з підрозділами банківської безпеки інших банків з питань обміну інформацією, щодо попередження проникнення в систему банку осіб, які мають відношення до кримінальних структур [6].

Рис. 2.10. Структура Департаменту банківської безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [45]

Основними напрямками забезпечення економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» є:

- кредитні операції;
- партнерські стосунки банку;
- комунікації бізнес-підрозділів і господарських підрозділів банку з клієнтами і партнерами у разі втрати зв'язку з ними;
- кримінальні розслідування;
- захист технологій платіжних карток;
- інші.

Відділ кримінальних розслідувань:

- проводить службові перевірки і розслідування в банку;
- здійснює належну взаємодію з правоохоронними органами (СБУ, МВС, прокуратурою) з питань перевірки інформації про скоєння злочинів і правопорушень;
- здійснює заходи, направлені на відшкодування збитків, заподіяних банку неправомірними діями фізичних і юридичних осіб;

- встановлює причини та умови виникнення проблемної заборгованості по виданих і неповернених кредитах, надає пропозиції філіям щодо їх усунення.

Відділ захисту технологій платіжних карток:

- контролює відповідність технологій, які використовуються і впроваджуються процесинговим центром, у частині безпечного здійснення і обслуговування операцій з банківськими платіжними картками відповідно до стандартів міжнародних платіжних систем;

- здійснює контроль за парольною політикою, правами доступу і вилученням записів звільнених користувачів, які мають доступ до програмного забезпечення банку;

- здійснює генерацію ключової інформації для банкоматів і POS-терміналів;

- у складі робочої групи бере участь у проведенні службових розслідувань у випадках шахрайств і зловживань співробітників підрозділів банку з використанням інформаційних технологій;

- проводить перевірку по міжнародній базі і міжбанківській базі неблагонадійних клієнтів «Exchange-online» торгових підприємств з метою попередження укладання угод з особами, які мають негативну репутацію [45].

Департамент нагляду за нормативно-правовою відповідністю і фінансового моніторингу (рис. 2.11).

У рамках роботи Департаменту нагляду за нормативно-правовою відповідністю і фінансового моніторингу аналізується, узагальнюється інформація, яка поступає зі структурних підрозділів головного офісу і філій банку, щодо спроб легалізації (відмивання) клієнтами доходів, отриманих злочинним шляхом, координується діяльність філій банку з питань фінансового моніторингу, готуються і надаються в певні терміни статистичні звіти, встановлені Національним банком України, а також виконуються інші функції, визначені Положенням про Департамент нагляду за нормативно-правовою відповідністю і фінансового моніторингу [45].

Рис. 2.11. Структура Департаменту нагляду за нормативно-правовою відповідністю і фінансового моніторингу [45]

Оскільки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» поєднує в собі сучасні західні підходи та методичні підходи, що були сформовані в ньому протягом всього періоду становлення української банківської системи, система організації банківської безпеки в ньому близька до еталонної, а отже, може стати прикладом для інших банківських установ.

Сьогодні банківська система переживає значні зміни, обумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управління банками, консолідацією капіталу. У таких умовах істотно збільшується можливість виникнення непрогнозованих негативних змін зовнішнього середовища банку, зокрема проведення агресивної політики конкурентами, лобіювання інтересів конкретних суб'єктів бізнесу, непартнерських дій позичальників та інше. Істотної шкоди банку можуть завдати протиправні або непрофесійні дії персоналу. Саме тому проблема забезпечення безпеки в процесі діяльності банку є надзвичайно актуальною [58, с. 226].

У сучасних умовах масової доступності комп'ютерних систем і телекомунікацій, збільшення обігу електронного документообігу між банками та їх клієнтами, переходу на електронну комерцію проблеми захисту банківської таємниці в силу природних і штучних чинників сильно загострюються.

Найбільша кількість загроз безпеки банків, як і в інших державах, виходить з мережі Інтернет при передачі банківських інформаційних ресурсів відкритими каналами зв'язку.

Основними документами, які внесли серйозний теоретичний і практичний внесок у вирішення завдань забезпечення інформаційної безпеки банківських установ є: Критерії оцінювання захищеності комп'ютерних систем [47]; Європейські критерії оцінювання безпеки ІТ [48]; Канадські критерії оцінювання безпеки надійних комп'ютерних систем [49]; Федеральні критерії США [50]; Міжнародний стандарт ISO/IEC 15408 – «Критерії оцінювання безпеки ІТ» [51]; ДСТУ ISO/IEC TR 13335 «Інформаційні технології. Настанови з управління безпекою інформаційних технологій», ч. 1 – 5 [52], Стандарт України ДСТУ СУІБ 2.0/ISO/IEC 27002: 2010 «Інформаційні технології. Методи захисту. Звід правил для управління інформаційною безпекою» (ISO/IEC 27002: 2005, MOD) [53].

Аналіз перелічених документів вказує на те, що для рішення завдань забезпечення належного захисту банківської таємниці, поряд з формальними методами моделювання процесів і оцінювання ефективності функціонування систем забезпечення безпеки, необхідно широко використовувати методи декомпозиції і структуризації компонентів систем і процесів, неформальні методи оцінювання ефективності функціонування та прийняття рішень. Це означає, що апарат системного аналізу необхідно використовувати на всіх етапах життєвого циклу систем захисту банківської таємниці. Особливе місце у розробці методології оцінювання безпеки інформаційних технологій банку посідає стандарт ISO/IEC 15408 «Загальні критерії оцінювання захищеності ІТ», «Загальні критерії», який визначає загальні критерії, що є основою для оцінювання властивостей безпеки інформаційних продуктів і технологій [51].

Оцінку загального рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», з найбільшою ефективністю при нейтралізації зовнішніх негативних дій, пропонується здійснити на основі – оцінки впливу окремих, найбільш важливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Доцільно сконцентрувати увагу на обґрунтуванні можливості здійснення тактичної та стратегічної оцінки рівня економічної безпеки.

Тактичне оцінювання необхідно проводити на основі розрахунку ряду показників, здебільшого за своїм змістом моментними, що дає змогу характеризувати рівень економічної безпеки у будь-який момент часу. У свою чергу, стратегічна оцінка економічної безпеки включає результати розрахунку ряду показників, які є інтервальними. Поєднання обох груп показників під час розрахунку інтегрального показника є можливим з урахуванням визначеної питомої ваги: тактична – 0,6, стратегічна – 0,4.

Запропоновано виділити сім базових функціональних складових у системі економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» із урахуванням специфіки його діяльності та кожній зі складових частин надати певну вагу в загальній сукупності: фінансова (0,25); інформаційна (0,20); маркетингова (0,15); кадрова (0,15); матеріальна (0,10); правова (0,05); силова (0,05); техніко-технологічна (0,05). Обґрунтування надання певної ваги конкретній функціональній складовій пов'язане зі: специфікою діяльності банку, корпоративної стратегії банку (приділяти особливу увагу: формуванню бездоганної репутації на ринку завдяки досвідченій команді професіоналів та якісному корпоративному управлінню; клієнтоорієнтованості бізнес-процесів; навчанню та розвитку професійної підготовки співробітників; постійного запровадження новацій для якісного обслуговування клієнтів; наданні широкого спектру фінансових продуктів та послуг, що зростають та адаптуються відповідно до потреб ринку; розвиток сучасних високотехнологічних продуктів) та його функціональних стратегій (стратегія по управлінню проблемними активами – попередження виникнення проблемних кредитів роздрібного та корпоративного бізнесу, а також здійснення контролю та управління роботою із проблемними активами на такому рівні, який є прийнятним для банку; стратегія подальшої діяльності – подальша діджиталізація надання банківських послуг, розвиток продукту «Monobank|Universal Bank» із забезпеченням високого рівня якості кредитів та відповідним зростанням розміру залучених ресурсів, подальша співпраця з корпоративними клієнтами, продовження активної роботи з погашення

проблемної заборгованості; стратегія управління ризиками; стратегія розвитку банку – передбачає, що основний обсяг активів банку буде розміщено в реальний сектор економіки, при цьому суми за міжбанківськими операціями складають відносно невелику частку від загальної суми активів банку), пріоритетністю протидії зростанню рівня небезпеки щодо конкретної складової та результатами експертного опитування фахівців у фінансово-банківській сфері.

Серед показників як тактичної, так і стратегічної оцінки пропонується застосовувати кількісні та якісні показники, які, доповнюючи один одного, уможлиблюють отримання багатокритеріальної оцінки рівня економічної безпеки як економічної безпеки загалом, так і кожної окремої функціональної складової.

У розрізі функціональних складових табл. 2.7 відображено сукупність індикаторів для тактичної та стратегічної оцінок, граничні значення для кожного з них, що відповідають певному рівню безпеки. Запропоновано характеризувати рівень економічної безпеки за трьома рівнями:

- низький – фактичне значення окремого індикатора, функціональної складової, рівня оцінки чи інтегрального показника характеризується наявністю тенденцій зростання рівня небезпеки, фактичних ознак кризи та загрози існуванню самому банку;

- достатній – фактичне значення перебуває в допустимих межах, коли рівень безпеки уможлиблює функціонування банку, хоча рівень безпеки є недостатньо високим, існує можливість реалізації окремих загроз і зростання рівня небезпеки в майбутньому;

- високий – розраховане фактичне значення вказує на високий рівень безпеки, стійкість і можливість розвитку банку [59, 78].

Оцінки показників, що характеризують рівень економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», коливаються в діапазоні від 0 до 1, залежно від відхилення від граничної величини. Виходячи із цього, діяльність банківської

установи, з погляду економічної безпеки, класифікується за 4-ма групами: абсолютно безпечна, коли головна характеристика дорівнює 1; безпечна – 0,7-0,9; достатньо безпечна – 0,5-0,6; небезпечна – 0-0,4.

В якості експертів було запрошено 3 фахівців у банківській сфері. Склад групи експертів представлений у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Склад групи експертів щодо оцінки рівня економічної безпеки
АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»**

Займана посада	Кількість експертів
1. Директор Департаменту інформаційних технологій – член Правління АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	1
2. Науковці	2

Для забезпечення економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» та захисту від основних загроз, першочергове значення набуває оцінка стану економічної безпеки банку та її основних складових, які спрямовані на врахування всіх чинників впливу (табл. 2.7, табл. 2.8).

Таблиця 2.7

**Сукупність індикаторів та їхні граничні значення для оцінки рівня
економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»**

Показник	Алгоритм для розрахунку	Граничне значення	Оцінка рівня економічної безпеки	Питома вага у структурі функціональної складової
1	2	3	4	5
Фінансова безпека				

Тактична оцінка				
Коефіцієнт надійності, %	Оцінка здійснюється за допомогою аналізу відношення власного капіталу до зобов’язань	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,6
		0,25-0,30	достатній – (0,35-0,7)	
		< 0,25	низький – (0-0,35)	
Коефіцієнт покриття кредитів власним капіталом, %	Відношення власного капіталу банку до загальної суми позик	> 0,60	високий – (0,7-1,0)	0,4
		0,40-0,60	достатній – (0,35-0,7)	
		< 0,40	низький – (0-0,35)	
Стратегічна оцінка				
Коефіцієнт кредитної активності, %	Питома вага кредитного портфеля у загальних активах	0,65-0,75	високий – (0,7-1,0)	0,40
		0,55-0,60	достатній – (0,35-0,7)	
		0,30	низький – (0-0,35)	
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності в цінні папери, %	Питома вага портфеля цінних паперів у загальних активах	0,15	високий – (0,7-1,0)	0,20
		0,10-0,15	достатній – (0,35-0,7)	
		< 0,10	низький – (0-0,35)	
Коефіцієнт рентабельності активів (ROA), %	Відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості використовуваних банком активів за відповідний період	0,04	високий – (0,7-1,0)	0,20
		0,01-0,015	достатній – (0,35-0,7)	
		0,01	низький – (0-0,35)	
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (ROE), %	Відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості	> 0,20	високий – (0,7-1,0)	0,20
		0,14-0,20	достатній – (0,35-0,7)	
		< 0,14	низький – (0-	

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
	балансового капіталу за відповідний період		0,35)	
Інформаційна безпека				
Тактична оцінка				
Ризик, пов'язаний з втратою інформації (ризик	$R = \sum B \cdot W$ де R – рівень ризику; B – ранг і-го	5 ранг – низький рівень ризiku	високий – (0,7-1,0)	0,60

втрати банківської таємниці або іншої інформації з обмеженим доступом)	чинника, $i = 1, \dots, n$, $n < 10$; W – нормована вага i -го чинника у загальній оцінці. $\sum W=1$ Визначається експертним шляхом	3 ранг-значний рівень ризику; 4 ранг – помірний рівень ризику	достатній – (0,35-0,7)	
Ризик, пов'язаний з формуванням інформаційного ресурсу (використання неповної, неправдивої інформації, дезінформація)		1 ранг – дуже високий рівень ризику; 2 ранг – високий рівень ризику	низький – (0-0,35)	0,20
Стратегічна оцінка				
Ризик, пов'язаний з інформаційним впливом на діяльність банку (поширення неправдивої та негативної для банку інформації, інформаційно-психологічний вплив на працівників, клієнтів та акціонерів банку, інформаційний тероризм)	$R = \sum B * W$ де R – рівень ризику; B – ранг i -го чинника, $i = 1, \dots, n$, $n < 10$; W – нормована вага i -го чинника у загальній оцінці. $\sum W=1$ Визначається експертним шляхом	5 ранг – низький рівень ризику; 3 ранг-значний рівень ризику; 4 ранг – помірний рівень ризику 1 ранг – дуже високий рівень ризику; 2 ранг – високий рівень ризику	високий – (0,7-1,0) достатній – (0,35-0,7) низький – (0-0,35)	0,20

Окремі складові економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» нині перебувають у сфері наукових інтересів багатьох вчених-дослідників та спеціалістів-практиків.

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
Маркетингова безпека				
Тактична оцінка				
Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,40
		середній	достатній –	

формування конкурентних переваг банку			(0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Внутрішній конкурентний потенціал банку	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,60
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Стратегічна оцінка				
Доступність інформації про банківський продукт	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,30
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Цінова політика банку	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,70
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Кадрова безпека				
Тактична оцінка				
Рівень кваліфікації працівників	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,40
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Забезпеченість кадрами	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,60
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	

Оскільки робота з персоналом в будь-якому банку є первинною, тож кадрова безпека відіграє домінуючу роль у забезпеченні економічної безпеки банку та мінімізації ризиків, що продукують кадри банку.

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
Стратегічна оцінка				
Розробка спеціальних стандартів	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,60
		середній	достатній –	

поведінки, спрямованих на захист інтересів банку, його клієнтів і ділових партнерів, і прийняття працівниками банку додаткових зобов’язань щодо їх дотримання			(0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Здійснення заходів організаційного, соціально-економічного та виховного характеру, спрямованих на підвищення зацікавленості працівників у зміцненні і розвитку банку і задоволеності власним становищем у колективі, підтримання необхідної трудової дисципліни	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,40
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Матеріальна безпека				
Тактична оцінка				
Ресурсний потенціал банку і можливості його розвитку	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,40
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	

Для економічної безпеки велике значення мають не стільки самі показники, скільки їх порогові значення, тобто допустимі величини, недодержання яких буде перешкоджати оптимальному розвитку діяльності та бізнес процесам АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», зумовлювати формування негативних тенденцій його економічної безпеки.

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
Стратегічна оцінка				
Рівень ефективності використання ресурсів	Визначається експертним шляхом	високий	високий – (0,7-1,0)	0,60
		середній	достатній – (0,35-0,7)	
		низький	низький – (0-0,35)	
Правова безпека				
Тактична оцінка				
Частка виграних судових справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися, %	Відношення виграних судових справ банку до загальної кількості юридичних справ банку, що розглядалися	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,60
		0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	
Стратегічна оцінка				
Частка витрат на юридичне забезпечення діяльності банку в загальній структурі його адміністративних витрат	Відношення витрат на юридичне забезпечення діяльності банку до загальної суми адміністративних витрат банку	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,40
		0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	
Силова безпека				
Тактична оцінка				
Частка витрат на охорону банку в загальній структурі адміністративних витрат	Відношення витрат охорону банку до загальної суми адміністративних витрат банку	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,40
		0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	
Стратегічна оцінка				
Коефіцієнт кваліфікації служби безпеки банку	Визначається як відношення кількості працівників служби безпеки, що мають спеціальну (професійну) підготовку до їх загальної чисельності	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,60
		0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
Техніко-технологічна безпека				
Тактична оцінка				
Рівень технологічного	Відношення власних технологічних	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,60

потенціалу	удосконалень до сукупного числа технологічних удосконалень, впроваджених за певний період часу	0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	
Стратегічна оцінка				
Рівень технічної прогресивності	Відношення обсягу новітнього технічного устаткування роботи банку до сукупної кількості технічного устаткування. Обсяг технічного устаткування можна визначати за його ринковою вартістю	> 0,50	високий – (0,7-1,0)	0,40
		0,25-0,50	достатній – (0,35-0,7)	
		0,00-0,25	низький – (0-0,35)	

Граничні значення окремих індикаторів визначено експериментальним шляхом, узгоджено з експертами та в подальшому, за результатами апробації, певним чином скориговано з урахуванням реальної можливості досягнення належного рівня безпеки в реальних умовах ведення банківської діяльності в Україні. Сформована сукупність індикаторів уможлиблює здійснення розрахунків із мінімальними затратами, а в умовах застосування комп'ютерної форми обліку – з отриманням миттєвого результату.

Таблиця 2.8

Результати оцінки рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»

Показник економічної безпеки	Бальна оцінка (від 0 до 1)			Питома вага у структурі функціональної складової
	2017	2018	2019	
1	2	3	4	5
Фінансова безпека				
Тактична оцінка				
Коефіцієнт надійності, %	Низький 0,25	Низький 0,20	Низький 0,20	0,60
Коефіцієнт покриття	Низький	Низький	Низький	0,40

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5
кредитів власним капіталом,	0,10	0,10	0,10	

%				
Стратегічна оцінка				
Коефіцієнт кредитної активності, %	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,70	0,40
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності в цінні папери, %	Високий 0,80	Достатній 0,40	Достатній 0,40	0,20
Коефіцієнт рентабельності активів (ROA), %	Високий 0,70	Достатній 0,60	Високий 0,90	0,20
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (ROE), %	Низький 0,25	Низький 0,25	Високий 0,80	0,20
Інформаційна безпека				
Тактична оцінка				
Ризик, пов'язаний з втратою інформації (ризик втрати банківської таємниці або іншої інформації з обмеженим доступом)	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	0,60
Ризик, пов'язаний з формуванням інформаційного ресурсу (використання неповної, неправдивої інформації, дезінформація)	Високий 0,75	Високий 0,75	Високий 0,75	0,20
Стратегічна оцінка				
Ризик, пов'язаний з інформаційним впливом на діяльність банку (поширення неправдивої та негативної для банку інформації, інформаційно-психологічний вплив на працівників, клієнтів та акціонерів банку, інформаційний тероризм)	Високий 0,75	Високий 0,75	Високий 0,75	0,20
Маркетингова безпека				
Тактична оцінка				
Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на формування конкурентних переваг банку	Достатній 0,40	Достатній 0,40	Достатній 0,45	0,40
Внутрішній конкурентний потенціал банку	Високий 0,70	Високий 0,70	Високий 0,70	0,60
Стратегічна оцінка				
Доступність інформації про банківський продукт	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	0,30
Цінова політика банку	Достатній 0,65	Достатній 0,65	Достатній 0,65	0,70

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5
Кадрова безпека				
Тактична оцінка				
Рівень кваліфікації працівників	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	0,40
Забезпеченість кадрами	Високий 0,70	Високий 0,70	Високий 0,70	0,60
Стратегічна оцінка				
Розробка спеціальних стандартів поведінки, спрямованих на захист інтересів банку, його клієнтів і ділових партнерів, і прийняття працівниками банку додаткових зобов'язань щодо їх дотримання	Достатній 0,65	Достатній 0,65	Достатній 0,65	0,60
Здійснення заходів організаційного, соціально-економічного та виховного характеру, спрямованих на підвищення зацікавленості працівників у зміцненні і розвитку банку і задоволеності власним становищем у колективі, підтримання необхідної трудової дисципліни	Достатній 0,65	Достатній 0,65	Достатній 0,65	0,40
Матеріальна безпека				
Тактична оцінка				
Ресурсний потенціал банку і можливості його розвитку	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	x
Стратегічна оцінка				
Рівень ефективності використання ресурсів	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	x
Правова безпека				
Тактична оцінка				
Частка виграних судових справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися, %	Низький 0,35	Низький 0,35	Низький 0,35	x
Стратегічна оцінка				
Частка витрат на юридичне забезпечення діяльності банку в загальній структурі його адміністративних витрат	Достатній 0,40	Достатній 0,40	Достатній 0,40	x

1	2	3	4	5
Силова безпека				
Тактична оцінка				
Частка витрат на охорону банку в загальній структурі	Достатній 0,50	Достатній 0,50	Достатній 0,50	х
адміністративних витрат	Достатній 0,50	Достатній 0,50	Достатній 0,50	х
Стратегічна оцінка				
Коефіцієнт кваліфікації служби безпеки банку	Високий 0,80	Високий 0,80	Високий 0,80	х
Техніко-технологічна безпека				
Тактична оцінка				
Рівень технологічного потенціалу	Високий 0,90	Високий 0,90	Високий 0,90	х
Стратегічна оцінка				
Рівень технічної прогресивності	Високий 0,85	Високий 0,85	Високий 0,85	х

Розроблена в процесі формалізації методу оцінки рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» система показників дозволяє визначити загальний рівень економічної безпеки:

$$П=(П_1, П_2, П_3, П_4, П_5, П_6, П_7, П_8), \quad (2.1)$$

де $П$ – рівень економічної безпеки банку;

$П_i$ – фактори, що формують рівень економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК».

$$П=0,25*Ф+0,20*І+0,15*М+0,15*К+0,10*Мат+0,05*П+0,05*С+0,05*Тт, \quad (2.3)$$

де $Ф$ – значення фінансової складової;

К – значення інформаційної складової;

М – маркетингової складової;

К – значення кадрової складової;

Мат – значення матеріальної складової;

П – значення правової складової;

С – значення силової складової;

Тт – значення техніко-технологічної складової;

0,25; 0,20; 0,15; 0,15; 0,10; 0,05; 0,05; 0,05 – коефіцієнти вагомості складових в системі параметрів оцінки.

$$\begin{aligned} \text{Пто2017 рік} &= 0,25 * 0,19 + 0,20 * 0,63 + 0,15 * 0,58 + 0,15 * 0,74 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,35 + 0,05 * 0,50 + 0,05 * 0,90 = 0,539, \end{aligned} \quad (2.2)$$

$$\begin{aligned} \text{Пто2018 рік} &= 0,25 * 0,16 + 0,20 * 0,63 + 0,15 * 0,58 + 0,15 * 0,74 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,35 + 0,05 * 0,50 + 0,05 * 0,90 = 0,532, \end{aligned} \quad (2.3)$$

$$\begin{aligned} \text{Пто2019 рік} &= 0,25 * 0,19 + 0,20 * 0,63 + 0,15 * 0,60 + 0,15 * 0,74 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,35 + 0,05 * 0,50 + 0,05 * 0,90 = 0,542. \end{aligned} \quad (2.4)$$

Результати тактичної та стратегічної оцінки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вказують на те, що у 2017-2019 роках інформаційна складова характеризувалася «високим» рівнем безпеки.

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» підтримує інформаційну безпеку на найвищому рівні для клієнтів відповідно до останніх трендів в ІТ-індустрії та вимог Політики інформаційної безпеки банку, яка спрямована на захист інформаційних активів та забезпечення безперервності діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», мінімізацію ризиків інформаційної безпеки, створення позитивної репутації банку та довірчих відносин з клієнтами.

$$\begin{aligned} \text{Псо2017 рік} &= 0,25 * 0,67 + 0,20 * 0,15 + 0,15 * 0,695 + 0,15 * 0,65 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,40 + 0,05 * 0,80 + 0,05 * 0,85 = 0,582, \end{aligned} \quad (2.5)$$

$$\begin{aligned} \text{Пто2018 рік} &= 0,25 * 0,57 + 0,20 * 0,15 + 0,15 * 0,695 + 0,15 * 0,65 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,40 + 0,05 * 0,80 + 0,05 * 0,85 = 0,557, \end{aligned} \quad (2.6)$$

$$\begin{aligned} \text{Пто2019 рік} &= 0,25 * 0,70 + 0,20 * 0,15 + 0,15 * 0,695 + 0,15 * 0,65 + \\ &+ 0,10 * 0,80 + 0,05 * 0,40 + 0,05 * 0,80 + 0,05 * 0,85 = 0,589. \end{aligned} \quad (2.7)$$

Отже, результати розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки, вказують на те, що для АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на протязі 2017-2019 років був характерний «достатній» рівень безпеки – 0,576, зважаючи на зростаючий рівень несприятливих умов зовнішнього середовища, зокрема вплив економічної кризи, яка почалася в березні 2020 року через пандемію COVID-19, вимагає прийняття управлінських рішень стосовно забезпечення інформаційної безпеки банку.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було проаналізовано фінансово-економічний стан АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», запропоновано методику оцінки значення інтегрального показника рівня економічної безпеки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» з урахуванням окремих індикаторів у функціональних складових. Виходячи з цього можна зробити наступні висновки:

1. Акціонерне товариство «УНІВЕРСАЛ БАНК» – це універсальна кредитно-фінансова установа, основними цілями діяльності якої є: зміцнення конкурентних позицій у банківському секторі; підтримання довгострокових відносин з клієнтами; дотримання обов’язкових економічних нормативів та політики формування резервів; забезпечення оптимального рівня платоспроможності та ліквідності; забезпечення прибуткової діяльності; забезпечення фінансової стійкості комерційного банку у процесі здійснення кредитної діяльності. Шляхи досягнення цілей: підтримання оптимального співвідношення між кредитами, депозитами та іншими зобов’язаннями і власним капіталом банку; забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних ресурсів; досягнення оптимального балансу між зростанням обсягу «кредитного портфеля» і темпами поліпшення його якості; розширення клієнтської бази шляхом надання кредитних послуг високої якості; збереження високого рівня довіри юридичних і фізичних осіб до комерційного банку шляхом своєчасного та повного виконання своїх зобов’язань перед вкладниками та акціонерами; робота з проблемною заборгованістю; аналіз ризиків, що супроводжують банківську діяльність, і прийняття управлінських рішень, направлених на збільшення прибутку за прийнятного рівня ризику; розвиток мобільного банкінгу, розширення спектру послуг шляхом удосконалення ІТ-технологій.

Конкурентні переваги та ключові компетенції: формування бездоганної репутації на ринку завдяки досвідченій команді професіоналів та якісному корпоративному управлінню; клієнтоорієнтованість бізнес-процесів; навчання та розвиток професійної підготовки співробітників; постійне запровадження

новацій для якісного покращення банківської справи; широкий спектр фінансових продуктів та послуг, що зростає та адаптується відповідно до потреб ринку; розвиток сучасних високотехнологічних продуктів. Стійкість ділових відносин: індивідуальний підхід до кожного клієнта; постійне покращення банківських відносин на всіх рівнях співпраці з клієнтами; задоволення клієнтських запитів за обсягом, структурою та якістю фінансових послуг; повне дотримання конфіденційності інформації; галузеві знання бізнесової діяльності клієнтів; надійна консультаційна підтримка експертів щодо оптимальних та найбільш ефективних рішень у кожному конкретному випадку; сегментація клієнтів, диференціація продуктів та сервісів, що сприяють формуванню стійких ділових відносин довірчого характеру.

Інвестиційний інтерес: забезпечення ліквідності, дотримання зобов'язань перед вкладниками та акціонерами банку; фінансова стійкість та прибутковість банку; підтримання репутації надійного фінансового партнера з більш ніж 20-річним досвідом роботи на українському ринку.

Місія АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – інвестування в розвиток економіки країни, забезпечення високим рівнем сервісу, якісними банківськими продуктами та експертною підтримкою всіх сегментів ринку. Бачення АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – сучасний універсальний банк, надійний фінансовий партнер, спрямований на розвиток напрямку digital retail, що надає повний спектр високоякісних послуг клієнтам.

2. Банк планує помірно кредитувати корпоративних клієнтів реального сектору економіки та торгівлі, з метою забезпечення оптимального рівня прибутковості. Потенційним позичальниками Банку є клієнти, які мають позитивну кредитну історію і стабільний фінансовий стан. З метою покращення якості кредитного портфелю банку, підвищення рівня повернення проблемної заборгованості банком проводиться постійна активна робота з проблемною заборгованістю. Мета стратегії по управлінню проблемними активами – попередження виникнення проблемних кредитів роздрібного та корпоративного бізнесу, а також здійснення контролю та управління роботою із

проблемними активами на такому рівні, який є прийнятним для банку. З метою покращення якості кредитного портфелю банку, підвищення рівня повернення проблемної заборгованості банком проводяться наступні дії: постійна активна робота з проблемною заборгованістю; оптимізація та сегментація структури проблемного портфелю з метою оптимального розподілу зусиль залучених до роботи з проблемним портфелем фахівців, продаж частини безнадійного списаного портфелю через електронний аукціон; індивідуальні гнучкі пропозиції боржникам. Банк переходить до ліквідації проблемної заборгованості після того як вичерпано всі можливі способи, включаючи реструктуризацію, повернути кредит і відсотки за його користування.

Основним пріоритетом у роботі відділень банку є надання якісного та швидкого обслуговування клієнтам, скорочення часу на проведення банківських операцій, автоматизації надання послуг. Для виконання цього банк проводить різноманітні професійні навчання, тренінги, вебінари, електронні курси, тестування, наради з всіма категоріями працівників відділень. Впроваджено програму адаптації та наставництва, що дозволяє максимально швидко та ефективно залучати до обслуговування клієнтів нових співробітників. 26 червня 2019 року керівництвом банку прийнято Рішення про реформування відділень. Рішення засноване на новому баченні розвитку банку, якого вимагають сучасні реалії банкінгу. 02 вересня 2019 року відбулося закриття 12 відділень банку та виключено з Державного реєстру банків. Таким чином, станом на 01.01.2020 р. у банку налічується 14 відділень.

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» планує проводити роботу на міжбанківському ринку в наступних напрямках: ефективне розміщення високоліквідних активів в ОВДП, сертифікати НБУ; здійснення СВОП-операцій; збільшення непроцентного доходу від операцій на міжбанківському ринку.

На даний час у роздрібному бізнесі відбувається розвиток готівкового кредитування, з'являються нові інноваційні продукти карткового бізнесу. Інноваційний проект «Monobank|Universal Bank» – відповідь банку на потреби клієнтів бути мобільними, це проект, за допомогою якого клієнти можуть

отримувати банківські послуги з мобільного телефону, не відвідуючи відділення банку, основні переваги: зручний та швидкий спосіб отримання/замовлення карти; можливість управління власним рахунком за допомогою додатку (користування встановленим кредитним лімітом, заощадження власних коштів шляхом накопичення на рахунку, відкриття депозитів в національній та іноземній валюті, проводити р2р платежі за лічені секунди, сплачувати комунальні та бюджетні платежі, поповнення рахунку мобільного телефону, користуватися програмою кешбек); швидкий спосіб здійснювати розрахунки за допомогою платіжної карти.

3. Результати тактичної та стратегічної оцінки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вказують на те, що у 2017-2019 роках інформаційна складова характеризувалася «високим» рівнем безпеки. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» підтримує інформаційну безпеку на найвищому рівні для клієнтів відповідно до останніх трендів в ІТ-індустрії та вимог Політики інформаційної безпеки банку, яка спрямована на захист інформаційних активів та забезпечення безперервності діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», мінімізацію ризиків інформаційної безпеки, створення позитивної репутації банку та довірчих відносин з клієнтами.

Результати розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки, вказують на те, що для АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на протязі 2017-2019 років був характерний «достатній» рівень безпеки – 0,576, зважаючи на зростаючий рівень несприятливих умов зовнішнього середовища, зокрема вплив економічної кризи, яка почалася в березні 2020 року через пандемію COVID-19, вимагає прийняття управлінських рішень стосовно забезпечення інформаційної безпеки банку.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

3.1. Розроблення концепції побудови синергетичної моделі загроз безпеці банківських інформаційних ресурсів

Сьогодні можна чітко виділити дві основні групи методів оцінювання ризиків безпеки: перша група методів дозволяє встановити рівень ризику шляхом оцінювання ступеня відповідності визначеному набору вимог до забезпечення інформаційної безпеки (джерелом таких вимог у банківському секторі України можуть виступати як міжнародні, так і національні керівні документи); друга група методів оцінювання ризиків безпеки банківських інформаційних ресурсів базується на визначенні ймовірності реалізації атак, а також рівня їх збитків (значення ризику вираховується окремо для кожної загрози і в загальному випадку є добутком ймовірності реалізації загрози на величину потенційних збитків від цієї загрози. Значення збитків визначається власником банківської таємниці, а ймовірність реалізації загрози вираховується групою експертів, які проводять процедуру аудиту).

З метою розроблення концептуальних засад забезпечення належного захисту банківської таємниці необхідно запропонувати концепцію побудови

синергетичної моделі загроз безпеці банківських інформаційних ресурсів, яка базується на трирівневій стратегії управління безпекою банківських установ:

- перший рівень описує загальну корпоративну стратегію банку (визначає перспективи розвитку та сприяє виконанню основної місії банку) та його функціональні стратегії. Корпоративна стратегія АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – це приділяти особливу увагу: формуванню бездоганної репутації на ринку завдяки досвідченій команді професіоналів та якісному корпоративному управлінню; клієнтоорієнтованості бізнес-процесів; навчанню та розвитку професійної підготовки співробітників; постійного запровадження новацій для якісного обслуговування клієнтів; наданні широкого спектру фінансових продуктів та послуг, що зростають та адаптуються відповідно до потреб ринку; розвиток сучасних високотехнологічних продуктів [60, с. 270].

Функціональні стратегії АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»: фінансова, інформаційна, маркетингова, кадрова, матеріальна, правова, силова, техніко-технологічна; стратегія по управлінню проблемними активами – попередження виникнення проблемних кредитів роздрібного та корпоративного бізнесу, а також здійснення контролю та управління роботою із проблемними активами на такому рівні, який є прийнятним для банку; стратегія подальшої діяльності – подальша діджиталізація надання банківських послуг, розвиток продукту «Monobank|Universal Bank» із забезпеченням високого рівня якості кредитів та відповідним зростанням розміру залучених ресурсів, подальша співпраця з корпоративними клієнтами, продовження активної роботи з погашення проблемної заборгованості; стратегія управління ризиками; стратегія розвитку банку – передбачає, що основний обсяг активів банку буде розміщено в реальний сектор економіки, при цьому суми за міжбанківськими операціями складають відносно невелику частку від загальної суми активів банку.

На цьому рівні відповідно до синергетичного підходу розглядається загальна концепція безпеки інформаційних технологій і формуються цілі і завдання забезпечення належного захисту банківської таємниці, а також визначається стан безпеки банківських інформаційних ресурсів:

$$S^{ABS} = \{S_1^{ABS}, S_2^{ABS}, \dots, S_m^{ABS}\}, \quad (3.1)$$

де $S_i^{ABS} \in \{S^{ABS}\}$, $(i=\overline{1,m})$ – стан безпеки банківських інформаційних ресурсів.

- на другому рівні формується корпоративна стратегія безпеки банківських інформаційних ресурсів.

$$\{RR^{ABS}\} = \{R_{BBI}\} \cup \{OV_{BBI}\} \cup \{IU_{BBI}\}, \quad (3.2)$$

де $\{RR^{ABS}\}$ – множина вимог регуляторів, яка включає вимоги до безпеки банківських інформаційних ресурсів $\{R_{BBI}\}$, що визначені у міжнародних і національних стандартах;

$\{OV_{BBI}\}$ – множина оцінок ступеня виконання вимог безпеки;

$\{IU_{BBI}\}$ – множина попереднього підсумкового рівня відповідності безпеки банківських інформаційних ресурсів [60, с. 278].

На другому рівні визначаються цілі та завдання основних бізнес-процесів, пов'язаних із захистом персональних даних юридичних і фізичних клієнтів АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК». Корпоративна стратегія безпеки описує, яким чином слід керувати і координувати зусилля за різними аспектами безпеки.

На третьому рівні проводиться деталізація функціональних стратегій другого рівня стратегічного набору, формується корпоративна стратегія безпеки інформації. Серед основних напрямків захисту доцільно виділити фінансову, інформаційну, маркетингову, кадрову, матеріальну, правову, силову, техніко-технологічну. На цьому рівні визначається відповідність між застосованими технічними засобами захисту банківської таємниці АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» та загрозами на безпеку банківських інформаційних ресурсів:

$$OPZ^{ABS} = \sum_{i=1}^k OPZ_i, \quad (3.3)$$

де OPZ_i – узагальнений показник рівня захищеності банківської таємниці, що дозволяє оцінити рівень відповідності вимогам регуляторів [60, с. 278].

Стратегія безпеки банківських інформаційних ресурсів є важливою функцією керівництва АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» і повинна формуватися його керівництвом на основі методів експертних оцінок.

Запропонована концепція ґрунтується на синергетичному підході до вибору найбільш ефективних напрямків досягнення поставлених цілей безпеки банківських інформаційних ресурсів з урахуванням величини ризику на кожному рівні моделі стратегічного управління банком. Описаний підхід дозволяє комплексно проводити відбір альтернативних варіантів можливих стратегічних рішень з питань безпеки та розробити методику оцінювання узагальненого показника рівня захищеності банківської таємниці АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», яка містить три етапи: перший етап передбачає визначення ймовірності впливу загроз на безпеку банківських інформаційних

ресурсів, другий – визначення залежностей між елементами інфраструктури банку, інформаційними активами, загрозами, третій етап – визначення узагальненого показника рівня захищеності банківської таємниці на основі удосконаленої моделі оцінювання рівня захищеності банківської таємниці.

3.2. Міжнародний досвід виконання технологій в системі захисту банківської таємниці

Поняття «банківська таємниця» – є одним із центральних понять банківського законодавства багатьох країн світу, і це пояснюється насамперед тим, що банки як носії фінансової інформації традиційно перебувають у центрі уваги державних органів. Державний апарат абсолютної більшості країн світу завжди прагнув отримати доступ до банківської інформації, а останнім, часом тиск на ці інститути посилювався через проголошення провідними країнами світу боротьби з міжнародним тероризмом, легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом тощо. У світі дедалі частіше постає питання стосовно скасування інституту банківської таємниці.

Проте, на сьогодні ще жодна країна не наважилась повністю відмінити банківську таємницю, що пояснюється досить щільним зв'язком між банківською таємницею та таємницею особистою, яка у абсолютній більшості країн проголошується як одна із основних конституційних гарантій [47, с. 44].

Так, у Франції відповідно до Закону про банки 1984 року, банківську таємницю зобов'язані зберігати члени адміністративної ради або спостережної ради кредитної організації, а також будь-яка інша особа, яка бере участь під будь-якою назвою в керуванні кредитною установою, або найнята нею. Обов'язок дотримання банківської таємниці поширюється на осіб, які здійснюють за дорученням Банківської Комісії нагляд. Стаття 14 Закону про банк Франції від 4 серпня 1993 року передбачає збереження банківської

таємниці всіма агентами цього закладу. Банк зобов'язується тримати в таємниці всю інформацію, яка довірена йому клієнтом або навіть третіми особами.

Банківське право Великої Британії приділяє особливу увагу проблемі банківської таємниці. Однак, незважаючи на це, проблема правового регулювання відносин банківської таємниці не одержала вичерпної правової регламентації в англійському праві. Підхід до обов'язку банку зберігати конфіденційність своїх відносин з клієнтом базується на підході до контракту між банком та клієнтом як до договору, що містить елементи агентської угоди. Агент завжди пов'язаний обов'язком зберігати конфіденційність своїх відносин з принципалом. У ряді випадків такому обов'язку кореспондує привілей, який звільняє агента навіть від обов'язку давати свідчення в суді, якщо такі свідчення могли завдати шкоди конфіденційності його відносин з принципалом. Банківська таємниця розглядається як така, що мається на увазі умова договору клієнта і банку [47, с. 45].

Швейцарські правила про банківську таємницю забороняють банкам розголошувати будь-яку інформацію про рахунок клієнта. Цей режим охорони банківської таємниці є одним із найбільш жорстких у світі, він має давні традиції. Охорона таємниці банківських вкладів регламентується швейцарським законодавством. Банкіра, який розкрив інформацію про клієнта без його згоди, можуть ув'язнити на кілька місяців. Швейцарське банківське співтовариство, одне з найбільших у світі, іноді обвинувачують у приховуванні «брудних» грошей, посиляючись на таємність банківських операцій. Насправді, якщо є докази, що вклад відповідно до швейцарського законодавства отримано злочинним шляхом, то місцевий суддя може в будь-який час віддати наказ про надання йому повної інформації про стан рахунку або накласти арешт на незаконні гроші. Останнім часом швейцарські банки потрапили під посилену увагу в зв'язку з проблемами відмивання грошей, відхилення від оподаткування ЄС. Незважаючи на значні зміни законодавства і кодексів поведінки, спрямовані на запобігання кримінальних операцій, а також пропагандистську діяльність Швейцарської асоціації банкірів (Swiss Bankers Association – SBA) та

інших організацій, у світі поширені помилкові уявлення, пов'язані з міфом про «секретні» рахунки. Всупереч широко розповсюдженій думці, яку підтримують більшість респондентів, швейцарські кодовані банківські рахунки не є анонімними. До 1991 року юристи і менеджери, що здійснюють довірче управління, могли відкривати рахунки від імені своїх клієнтів за умови засвідчення, що їм відома їхня особистість і що за анонімістю не приховуються кримінальні цілі. В даний час із прийняттям правила «знай свого клієнта», що діє стосовно всіх рахунків швейцарських банків, це стало неможливим. Вкладник при відкритті кодованого рахунка повинен надати банку ту ж інформацію, що й при відкритті звичайного рахунка, інакше кажучи, банк вимагає ідентифікації власника рахунка і власника коштів. Вагома риса кодованих рахунків полягає в тому, що ця інформація доступна тільки обмеженому колу вищих посадових осіб банку. Хоча Швейцарія користується в цьому найбільшою популярністю, можливість відкриття кодованих рахунків існує і в інших європейських країнах (наприклад, в Австрії та Люксембурзі). У Швейцарії право на недоторканність особистого життя гарантовано федеральною конституцією і законодавством, воно поширюється на відносини банку і клієнта і розглядається як аналог конфіденційності відносин між лікарем і пацієнтом чи юристом і клієнтом. Відповідно до цивільного кодексу Швейцарії федеральним законом про банки й інші нормативні акти банки, їхні співробітники, представники, агенти й аудитори зобов'язані дотримуватись норми конфіденційності у відношенні будь-якої фінансової й особистої інформації, отриманої банком при обслуговуванні клієнта. Порухення конфіденційності є карним злочином і карається до шести місяців позбавлення волі і (чи) штрафом до 50 тис. швейцарських франків. Разом з тим, всупереч думці більшості респондентів, банківська конфіденційність не є абсолютною. Вона може бути припинена у випадку серйозного карного і більшості цивільних судових розглядів, наприклад, у справах про податкове шахрайство, про спадщину, розлучення, погашення заборгованості, банкрутство, відмивання грошей, участь у злочинному співтоваристві, розкрадання і вимагання.

Швейцарія є учасником багатьох двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів і конвенцій (у тому числі Європейських конвенцій 1959, 1990 і 1993 років), відповідно до яких можливе припинення банківської конфіденційності. Федеральний закон країни про міжнародну взаємодопомогу у кримінальних справах також містить положення про припинення банківської таємності і надання юридичної допомоги іншим країнам за певних умов. Одним із джерел недовіри у світі щодо конфіденційності є питання, пов'язані з ухилянням від сплати податків і податковим шахрайством. У Швейцарії податкове шахрайство (використання помилкової і фальсифікованої звітності) є карним злочином, при якому таємність може бути припинена. Ухиляння від сплати податків не вважається карним злочином і карається адміністративними заходами, при цьому банківська конфіденційність зберігається. У січні 2003 року був підписаний спільний зі США документ у рамках Конвенції про запобігання подвійного оподаткування, по якому швейцарська влада може надавати адміністративну допомогу податковим органам США в цій галузі. Заходи для запобігання відмивання грошей та інших кримінальних дій з використанням банківської системи базуються, насамперед, на угоді про особливу обачність при прийнятті інвестиційних рішень (Due Diligence Agreement – DDA), що прийнята в 1977 році й періодично переглядається, і федеральному законі про відмивання грошей 1998 року. DDA являє собою кодекс банківської поведінки, що містить правила, які зобов'язують підтверджувати особистість клієнта і власника рахунка, не надавати допомогу у випадку витоку капіталу й ухиляння від сплати податків. Його дотримання контролюється незалежною спостережною комісією, створеною SBA. У випадку порушень комісія може накладати штрафи в розмірі до 10 млн. швейцарських франків, найменованим одержувачем яких є Міжнародний комітет Червоного Хреста і Червоного Півмісяця зі штаб-квартирою в Женеві. Федеральний закон про відмивання грошей зобов'язує усі фінансові установи дотримуватись правила «знай свого клієнта», повідомляти про усі випадки підозр у відмиванні грошей і заморожувати відповідні рахунки й активи, а також установлює низку вимог у

відношенні документації і підготовки персоналу. Крім того, зазначені нормативні акти містять заходи для боротьби з тероризмом. В останнє десятиліття банківське законодавство Швейцарії відчуло новий тиск із боку ЄС, викликане побоюваннями щодо можливості приховання громадянами країн – членів ЄС активів і доходів від оподаткування в цих країнах за допомогою швейцарських банків. Європейська комісія, працюючи над проблемою гармонізації оподаткування, зайняла позицію, відповідно до якої швейцарські банки повинні припинити практику конфіденційності для резидентів ЄС і дотримуватись положень податкової політики у відношенні прозорості, спільно прийнятих країнами ЄС. Швейцарія, усвідомлюючи необхідність співіснування зі своїми сусідами, не пішла на компроміс, що загрожує праву на конфіденційність і здатний підірвати найважливіший сектор її економіки. У 2003 році після тривалих переговорів ЄС і Швейцарія уклали попередню угоду, відповідно до якої швейцарські посередники в платежах (банки, що є посередниками у виплаті відсотків і дивідендів) стали дотримуватись податкових зобов'язань, аналогічних посередникам країн ЄС, і «утримувати» частину процентних та інших доходів від іноземних заощаджень, що сплачуються резидентам ЄС. З цих утримуваних сум 75 % будуть передаватися відповідним країнам ЄС без зазначення власників та іншої інформації про рахунки. Оскільки Швейцарія вже стягує податок у розмірі 35 % на відсотки і дивіденди, що мають швейцарське походження, ця угода стосується доходів із закордонних джерел, виплачуваних резидентам ЄС через швейцарських посередників. Із січня 2005 року податок на ці доходи склав уже 15 %, а з 2008 року – 20 % і ще через три роки став 35%. Серйозний удар знаменитій швейцарській банківській таємниці було завдано в 2011 році, коли американська влада змусила банк UBS видати дані приблизно про 4,5 тис. вкладників, підозрюваних в ухилянні від податків. Все це відбулося за згоди уряду країни. Крім того, кредитор дав згоду на виплату США 780 млн. дол. штрафів в рамках досудового врегулювання спору. Це створило прецедент, який істотно підірвав віру в конфіденційність заощаджень у Швейцарії, і багато

вкладників того ж UBS почали масово вилучати свої гроші і переводити їх в інші країни. На початку січня 2013 року стало відомо, що заснований ще у 1741 році найстаріший приватний банк Швейцарії Wegelin&Co припинить своє існування після гучного скандалу з податковими махінаціями. Раніше представники банку визнали на суді в Нью-Йорку, що Wegelin&Co допомагав ряду американських клієнтів приховувати від податкових служб великі суми грошей, розміщуючи ці кошти на прихованих рахунках. Банк зобов'язали виплатити уряду США 57,8 млн. дол. штрафу за допомогу своїм американським клієнтам в ухиленні від сплати податків. Швейцарія після багатьох років переговорів підписала Конвенцію про взаємне адміністративне сприяння з податкових питань, скасувавши банківську таємницю. У Швейцарії набув чинності закон «Про міжнародну допомогу в податкових питаннях», згідно з ним, дані про дії іноземних клієнтів швейцарських банків з 1 лютого 2013 року стали надбанням правоохоронних органів держав, з яких ті приїхали. Приводом для розкриття банківської таємниці можуть стати підозри в порушенні податкового законодавства. Альпійська конфедерація стала 58-ю країною, що приєдналася до конвенції. Відповідно до підписаної конвенції, влада Швейцарії має передавати дані про вкладників своїх банків за запитами податкових органів інших країн. В найближчому майбутньому влада Швейцарії має підписати угоди про автоматичний обмін даними вкладників. Втім, як зазначає SwissInfo, поки ще Конвенцію не ратифіковано швейцарською стороною, оскільки для цього потрібна згода парламенту. Цілком можливо, що всупереч волі уряду, федеральна асамблея Швейцарії відмовиться від участі в угоді, оскільки в червні 2013 року парламентарії вже відмовлялися скасовувати банківську таємницю. Це може призвести до загострення конфлікту Швейцарії з Євросоюзом: на початку 2013 року єврокомісар з податків Альгїрдас Семета заявив, що ЄС може запровадити санкції проти Швейцарії, якщо влада країни не відмовиться від банківської таємниці. Окрім того, як зазначає Reuters, питання про ратифікацію конвенції може бути винесено на національний референдум. В ОЕСР погрожували внести Швейцарію до свого «чорного

списку» країн, що несуть загрозу для світової фінансової системи. У червні 2013 року до цього списку входили такі країни як Туреччина, Індонезія, Ємен, Пакистан, Сан-Томе і Прінсіпі, Еквадор тощо [48, с. 32].

Отже, розкриття інформації, що містить банківську таємницю є складною сукупністю процесуальних дій різних суб'єктів. Розкриття такої інформації, як правило, здійснюється в межах адміністративного або судового процесу та обмежене виключно тим обсягом, що є необхідний для встановлення певного юридичного факту. Міжнародне законодавство у сфері регулювання розкриття такої інформації незважаючи на певні недоліки, спрямоване на захист приватної інформації клієнтів банку через встановлення імперативних норм-обмежень щодо розкриття такої інформації.

3.2. Проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні та їх адаптація до європейських стандартів

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) підписаною між Верховною Радою України та Європейським парламентом визначила новий формат як політичних так і економічних відносин [49]. Ці зміни впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи, де одним із найбільш суттєвих факторів є забезпечення належного захисту банківської таємниці, яка останнім часом має проблемні аспекти щодо її збереження банківськими установами під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Гармонізація законодавства України та наближення її до законодавства європейських країн спрямована на забезпечення належного захисту банківської таємниці. Про це свідчить досвід різних європейські країн, які мали різні традиції регулювання питань банківської таємниці, проте сьогодні вони адаптувалися до гармонізації права в сфері банківської таємниці шляхом поступового проведення відповідних реформ у даній сфері. Особливої актуальності в умовах сьогодення набувають проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні, питання зберігання та розкриття інформації, яка

містить банківську таємницю з урахуванням європейських стандартів, тобто адаптації законодавства України до законодавства ЄС [49].

Законодавство більшості європейських країн зводить до банківської таємниці інформацію про всі банківські операції і фінансові послуги банків, включаючи залишки на рахунках і вклади клієнта, його рахунки, які стали відомі банку в процесі обслуговування клієнта або під час здійснення банківського нагляду. Такі норми передбачені, зокрема, в законодавчих актах про центральні банки та з питань банків і банківської діяльності Франції, Словаччини, Польщі, Чехії, Австрії, Швейцарії, Великої Британії та інших.

У Законі України «Про банки і банкову діяльність» в статті 6 регламентовано зобов'язання банками забезпечити збереження банківської таємниці своїх клієнтів [6]. Проте, інформація віднесена до банківської таємниці на сьогодні не зовсім захищена (рис. 3.1).

Одним із проблемних аспектів захисту банківської інформації є шахрайство. Внаслідок невідомих дій осіб, які представляються працівниками будь-якого банку підлягають обману мешканці різних верств населення та регіонів України, невідомі особи обманним шляхом отримують кошти за допомогою СМС повідомлення або телефонних дзвінків, крім цього невідомі особи можуть володіти особистою інформацією про дану особу з невизначених на це причин.

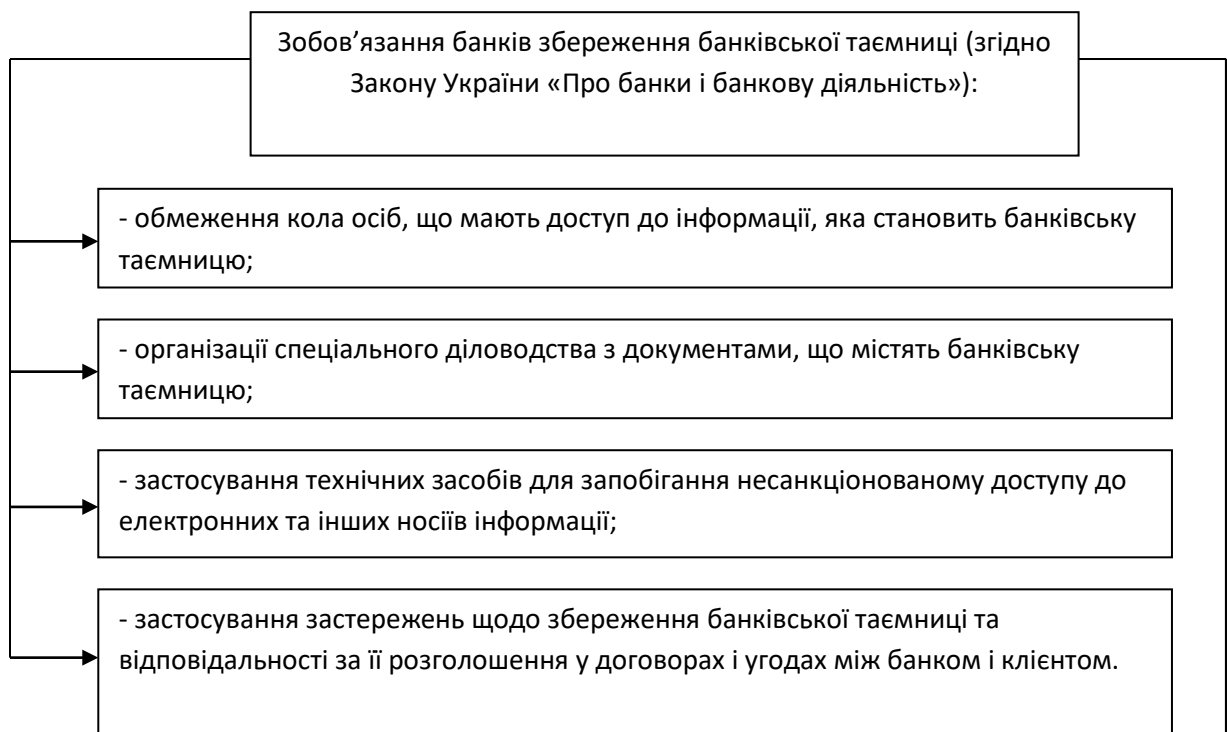

Рис. 3.1. Зобов'язання банків щодо збереження банківської таємниці та проблемні аспекти щодо її захисту в Україні (розроблено за даними [6])

Випадки звернення громадян до чергової частини поліції із заявою, що йому зателефонувала невідома особа, яка представилась працівником служби охорони банку і зловживаючи довірою випитала номер банківської картки заявника, після чого з неї зникли гроші трапляються майже щодня. Наслідки цієї події: розкриття банківської таємниці, її розголошення довіреними особами невідомим шахраям [50].

За іншими джерелами інформації, підтвердженням шахрайських дій із захисту банківської таємниці є слова експерта у сфері інформаційної безпеки: «ситуація із захистом персональних даних громадян «дуже погана». Інформація про українців, в тому числі, банківська, нерідко стає здобиччю шахраїв, існує нелегальний ринок, де таку інформацію купують і продають. «Ринок завжди був і є, але проблема в тому, що держава не особливо за цим стежить і не карає тих, хто займається зливом даних. Якщо в якомусь банку відбудеться розкрадання даних, то цим буде займатися служба безпеки банку, вони, швидше за все, просто звільнять працівників (які викрали дані). Навіть, можливо, не підключаючи правоохоронні органи, щоб цей інцидент зам'яти, і щоб це не позначилося на репутації банку» [50].

Можливим рішенням проблеми з шахрайством, яка впливає на захист банківської таємниці, вважаємо, необхідна реєстрація кожного номера мобільного телефону за власником даного номера. В Україні дана практика не застосовувалась, тому введення цієї практики дозволить захистити мешканців країни від шахрайських дій і тим самим підвищить довіру до працівників банку, оскільки за реєстрованим номером дуже легко буде дізнатися про власника рахунку, чи є він працівником банку чи ні.

Далі можна виділити — процес ліквідації банку, який визначає проблемний аспект захисту банківської таємниці. Так, один з провідних фінансових експертів зазначає: «головні ризики пов'язані з банками, які знаходяться в стадії ліквідації. При передачі документів у процесі ліквідації від діючих керівників тимчасовим адміністраторам є дуже багато вузьких місць,

коли у фінансових установах послаблюються питання, пов'язані з внутрішньою безпекою, контролем над дотриманням інформаційного захисту. Крім того, коли працює тимчасова адміністрація, у банку вже немає ні технічних, ні фінансових, ні кадрових можливостей здійснювати повноцінний захист такої інформації. Також є питання, як ці дані потім архівуються і де вони зберігаються» [50]. Вважаємо, що така безвідповідальність вимагає змін на законодавчому рівні шляхом прийняття відповідного законопроекту, яке б посилює контроль за процесом ліквідації банків і забезпечило тим самим надійніший захист банківської таємниці в Україні, що можливо вивчивши досвід розвинутих європейських країн у даному напрямку та впровадження однієї із моделей в нашій країні.

«Законодавча суперечність» – під дією розслідування фактів корупції чи відмивання злочинних коштів та фінансування тероризму, Державна фіскальна служба має доступ до банківської таємниці і тим самим для її розкриття. В даному випадку, банківська таємниця повинна бути розкрита за запитом органу державної виконавчої служби (за письмовою вимогою) для примусового виконання судових рішень по стягненню коштів боржників з їх банківських рахунків. Проте, керуючись Законом України «Про банки і банкову діяльність» статті 61 банки мають певні зобов'язання щодо збереження банківської таємниці, зокрема, шляхом обмеження кола осіб, що мають доступ до відповідної інформації, застосування спеціальних технічних засобів, здатних запобігти несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації [6]. Крім того, співробітники банків підписують документи, в яких зобов'язуються зберігати банківську таємницю, не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи третіх осіб. Розголошення банківської таємниці заборонене, хоча й допускається лише у виняткових випадках, передбачених законом (наприклад, при проведенні слідчих дій). Отже, заборона на надання банківської таємниці врегульована не основним законом, а діючими підзаконними нормативними актами, що не забезпечує належного захисту банківської таємниці в Україні. Також Закон України «Про банки і банкову

діяльність» зазначає, що «органи державної влади, юридичні та фізичні особи, які при виконанні своїх функцій, визначених законом, або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали в установленому законом порядку інформацію, яка містить банківську таємницю, зобов'язані забезпечити зберігання такої інформації, не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб» [6]. З цього приводу Міністерство юстиції України висловило свою правову позицію, що порядок надання інформації іншим компаніям, що існують сьогодні, порушує права громадян закріплені в статті 32 Конституції України: не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [15].

Як неодноразово вказував Європейський суд з прав людини, право на вмотивованість судового рішення є складовою права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [51].

Слід зазначити, фінансові установи мають право надавати інформацію, що містить банківську таємницю, у випадках, передбачених чинним законодавством (статті 62 закону «Про банки і банківську діяльність» [6], а також «Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці», затверджених постановою НБУ № 267 від 14.07.2006» [20]), а саме: за письмовим запитом безпосередньо самого клієнта; за письмовим запитом третьої особи і на підставі письмової згоди клієнта; за рішенням суду; за письмовим запитом органів прокуратури, СБУ, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Антимонопольного комітету України; Державній фіскальній службі України; Державній службі фінансового моніторингу; органам Державної виконавчої служби; Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку; Національному агентству з питань запобігання корупції; Національному банку України та іншим банкам». Отже, вітчизняне законодавство сьогодні не надає належного захисту банківської

таємниці, а це впливає на довіру населення, яка сьогодні підірвана. Посилити позиції банків на вітчизняному ринку можливо шляхом перегляду нормативної бази та відповідних правок до законів, які створять надійні умови захисту банківської таємниці і повернуть довіру до банківської системи населення та бізнес. У свою чергу, Конституційний суд у своєму рішенні від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 зазначив, що лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави й органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її в таємниці [50]. Отже, питання забезпечення конфіденційної інформації в Україні є не достатньо врегульоване законодавством. Так, стаття 21 Закону України «Про інформацію» визначає інформацію з обмеженим доступом, якою є конфіденційна, таємна та службова інформація [4]. До інформації з обмеженим доступом відноситься банківська таємниця, про це свідчить стаття 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність» [6]. У свою чергу, за словами голови Асоціації українських банків: «українське законодавство достатньою мірою захищає банківську таємницю, але на практиці все виглядає інакше. «Закони приймаються, але, як правило, не виконуються. У частині банківської таємниці – точно так само» [50]. Так аналізуючи різні нормативні джерела, можна зазначити, що сьогодні існують певна суперечність вимог на рівні законодавства щодо захисту банківської таємниці і потребує перегляду та внесення відповідних змін у зазначених нормативних документах. Розкриття установами банку банківської таємниці за будь-яких обставин можливе лише у разі письмової згоди чи не згоди клієнта банку. За інших обставин клієнт має право вимагати від банку відшкодування завданих збитків та моральної шкоди, про це свідчить ЦКУ (частина 2 стаття 1076) [5].

Враховуючи ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а саме стаття 15 цієї Угоди передбачає, що сторони домовились співробітничати

з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема, відповідних документів Ради Європи [49]. Співробітництво у сфері захисту персональних даних може включати, в тому числі, обмін інформацією та експертами. У цьому напрямі, сьогодні зроблені певні напрацювання щодо захисту банківської таємниці в Україні визначені в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо питань банківської таємниці)» [52]. Законопроектом пропонується внести зміни до Цивільного кодексу України та Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачивши, що банківською таємницею є інформація (відомості) про банківський рахунок, банківський вклад (депозит) фізичної особи (крім фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності в частині здійснення такої діяльності), а також інформація (відомості) про операції, які були проведені на користь чи за дорученням фізичної особи (крім фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності в частині здійснення такої діяльності), його представника, здійснені ним угоди, у тому числі договори банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту) та їх умови, що стали відомі банку у процесі обслуговування фізичної особи та взаємовідносин з ним. Це може вирішити суперечність вимог на законодавчому рівні і дозволить забезпечити надійний захист банківської таємниці клієнтів банку в Україні і тим самим підвищити ступінь довіри до банківських установ.

Також законопроектом встановлюється новий порядок розкриття банківської таємниці, а саме: інформація, яка містить банківську таємницю, розкривається банками: на письмовий запит або з письмового дозволу відповідної фізичної особи; за рішенням суду; органам державної влади та правоохоронним органам на їх письмову вимогу у разі, якщо право на отримання інформації, що містить банківську таємницю, передбачено відповідними законами України у порядку встановленому цим та іншими законами України.

Таким чином, визначені проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні можуть бути вирішені шляхом прийняття законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо питань банківської таємниці)», що дозволить врегулювати суперечності на законодавчому рівні і узгодити між собою банківське законодавство з нормативними документами та Конституцією України в частині гарантування громадянам права на захист та збереження інформації про особу, забезпечить нормалізацію роботи банківського сектора, предмет діяльності якого пов'язаний з необхідністю вивчення, збирання та розкриття інформації, яка становить банківську таємницю, з однієї сторони, та підвищить довіру клієнтів банків до банківського сектору в цілому, з іншої сторони.

Забезпечення належного захисту банківської таємниці вимагає його удосконалення та адаптації до європейських стандартів, гармонізації законодавства України та наближення його до законодавства європейських країн. У країнах ЄС банківська таємниця щільно пов'язана з особистою таємницею, як однією з основних конституційних гарантій. У вітчизняному законодавстві конституційний обов'язок щодо збереження банківської таємниці покладено на банки і вимагає узгодження з банківським законодавством, Тобто, Конституцією України, а саме статтею 32, гарантовано право громадян на захист та збереження інформації щодо особи, тоді як конфіденційна інформація про особу захищається законом, що свідчить про різні підходи до правового вирішенні питань банківської таємниці та в різних законодавчих актах, що суперечать між ними [15]. Затвердження проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань банківської таємниці дозволить закласти правове підґрунтя для гармонізації законодавства України із законодавством ЄС та адаптації вітчизняного законодавства України до європейських стандартів.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі запропонована концепція, яка ґрунтується на синергетичному підході до вибору найбільш ефективних напрямків досягнення поставлених цілей безпеки банківських інформаційних ресурсів, розглянуто міжнародний досвід виконання технологій в системі захисту банківської таємниці, досліджено зобов'язання банків щодо збереження банківської таємниці у вітчизняному законодавстві та законодавстві європейських країн, наведені проблемні аспекти захисту банківської таємниці в Україні, розглянуто законопроект щодо питань банківської таємниці прийняття якого забезпечить належний рівень захисту персональних банних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів. Виходячи з цього можна зробити наступні висновки:

4. Розроблено концепцію побудови синергетичної моделі загроз безпеки банківських інформаційних ресурсів, базис якої становить трирівнева модель стратегічного управління безпекою банківських інформаційних технологій. Концепція охоплює всі основні напрямки розвитку діяльності банку щодо безпеки банківських інформаційних ресурсів, ґрунтується на синергетичному підході до вибору найбільш ефективних напрямків досягнення цілей безпеки банківських інформаційних ресурсів на кожному з рівнів моделі управління стратегічним управлінням безпеки банківських інформаційних технологій з урахуванням величини ризику на кожному рівні та забезпеченням дієвого контролю за виконанням функцій системи управління інформаційною безпекою організацій банківського сектору.

5. Розкриття інформації, що містить банківську таємницю є складною сукупністю процесуальних дій різних суб'єктів. Розкриття такої інформації, як правило, здійснюється в межах адміністративного або судового процесу та обмежене виключно тим обсягом, що є необхідний для встановлення певного юридичного факту. Міжнародне законодавство у сфері регулювання розкриття такої інформації незважаючи на певні недоліки, спрямоване на захист

приватної інформації клієнтів банку через встановлення імперативних норм-обмежень щодо розкриття такої інформації.

6. Забезпечення належного захисту банківської таємниці вимагає його удосконалення та адаптації до європейських стандартів, гармонізації законодавства України та наближення його до законодавства європейських країн. У країнах європейського союзу банківська таємниця щільно пов'язана з особистою таємницею, як однією з основних конституційних гарантій. У вітчизняному законодавстві конституційний обов'язок щодо збереження банківської таємниці покладено на банки і вимагає узгодження з банківським законодавством, Тобто, Конституцією України, а саме статтею 32, гарантовано право громадян на захист та збереження інформації щодо особи, тоді як конфіденційна інформація про особу захищається законом, що свідчить про різні підходи до правового вирішенні питань банківської таємниці та в різних законодавчих актах, що суперечать між ними. Затвердження проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань банківської таємниці дозволить закласти правове підґрунтя для гармонізації законодавства України із законодавством ЄС та адаптації вітчизняного законодавства України до європейських стандартів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Банківський сектор є специфічною складовою національних економік. Ефективність системи безпеки фінансово-кредитних установ позначається на діяльності банку і представляє собою стан захищеності його життєво важливих інтересів від несумлінної конкуренції, протиправних діянь кримінальних формувань і окремих осіб, здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування і розвитку відповідно до статутних цілей.

1. Ефективне функціонування банківського сектору національної економіки з метою організації безперервного руху акумульованих фінансових ресурсів, їх розподілу і перерозподілу в інтересах усіх без винятку економічних агентів, забезпечення його поступального і стійкого розвитку, зниження криміналізації, унеможливлення використання його для відмивання брудних грошей і фінансування тероризму неможливі без дотримання високого рівня його безпеки. Підвищення безпеки банків є комплексною і складною проблемою,

вирішення якої потребує системності в обґрунтуванні заходів безпекозабезпечення з розробкою чіткого механізму реалізації, організації належної координації зусиль усіх учасників вітчизняного ринку банківських послуг.

2. Банківська інформація – це відомості, які містяться в банківських документах або публічно оголошені банківською установою в порядку передбаченому чинним законодавством України і які стосуються його функціонування при здійсненні ним банківської діяльності. В залежності від режиму доступу можна виділити банківську інформацію з відкритим доступом і банківську інформацію з обмеженим доступом. В свою чергу банківську інформацію з відкритим доступом можна поділити на банківську інформацію в розповсюдженні якої зацікавлена банківська установа і банківську інформацію розповсюдження якої є обов'язком банківської установи.

3. Запропоновано визначення: банківська таємниця – це особливо цінна інформація, умисно приховувана службовцями банківської установи, яку вони отримують у процесі своєї роботи, зокрема під час обслуговування клієнтів банку, а також відомості про діючих клієнтів і про клієнтів, які припинили свої відносини з банком або за певних причин ними не стали; власник банківської таємниці – це клієнт банку, тобто фізична або юридична особа, яка в процесі співпраці з банківською установою надала їй відомості, що можуть становити банківську таємницю; утримувач банківської таємниці – це особа, яка при виконанні своїх службових обов'язків отримує відомості, що становлять банківську таємницю.

4. Акціонерне товариство «УНІВЕРСАЛ БАНК» – це універсальна кредитно-фінансова установа, основними цілями діяльності якої є: зміцнення конкурентних позицій у банківському секторі; підтримання довгострокових відносин з клієнтами; дотримання обов'язкових економічних нормативів та політики формування резервів; забезпечення оптимального рівня платоспроможності та ліквідності; забезпечення прибуткової діяльності; забезпечення фінансової стійкості комерційного банку у процесі здійснення кредитної діяльності. Шляхи досягнення цілей: підтримання оптимального

співвідношення між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями і власним капіталом банку; забезпечення зваженого та оптимального використання кредитних ресурсів; досягнення оптимального балансу між зростанням обсягу «кредитного портфеля» і темпами поліпшення його якості; розширення клієнтської бази шляхом надання кредитних послуг високої якості; збереження високого рівня довіри юридичних і фізичних осіб до комерційного банку шляхом своєчасного та повного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та акціонерами; робота з проблемною заборгованістю; аналіз ризиків, що супроводжують банківську діяльність, і прийняття управлінських рішень, направлених на збільшення прибутку за прийнятного рівня ризику; розвиток мобільного банкінгу, розширення спектру послуг шляхом удосконалення ІТ-технологій.

Конкурентні переваги та ключові компетенції: формування бездоганної репутації на ринку завдяки досвідченій команді професіоналів та якісному корпоративному управлінню; клієнтоорієнтованість бізнес-процесів; навчання та розвиток професійної підготовки співробітників; постійне запровадження новацій для якісного покращення банківської справи; широкий спектр фінансових продуктів та послуг, що зростає та адаптується відповідно до потреб ринку; розвиток сучасних високотехнологічних продуктів. Стійкість ділових відносин: індивідуальний підхід до кожного клієнта; постійне покращення банківських відносин на всіх рівнях співпраці з клієнтами; задоволення клієнтських запитів за обсягом, структурою та якістю фінансових послуг; повне дотримання конфіденційності інформації; галузеві знання бізнесової діяльності клієнтів; надійна консультативна підтримка експертів щодо оптимальних та найбільш ефективних рішень у кожному конкретному випадку; сегментація клієнтів, диференціація продуктів та сервісів, що сприяють формуванню стійких ділових відносин довірчого характеру.

Інвестиційний інтерес: забезпечення ліквідності, дотримання зобов'язань перед вкладниками та акціонерами банку; фінансова стійкість та прибутковість

банку; підтримання репутації надійного фінансового партнера з більш ніж 20-річним досвідом роботи на українському ринку.

Місія АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – інвестування в розвиток економіки країни, забезпечення високим рівнем сервісу, якісними банківськими продуктами та експертною підтримкою всіх сегментів ринку. Бачення АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – сучасний універсальний банк, надійний фінансовий партнер, спрямований на розвиток напрямку digital retail, що надає повний спектр високоякісних послуг клієнтам.

5. Банк планує помірно кредитувати корпоративних клієнтів реального сектору економіки та торгівлі, з метою забезпечення оптимального рівня прибутковості. Потенційним позичальниками Банку є клієнти, які мають позитивну кредитну історію і стабільний фінансовий стан. З метою покращення якості кредитного портфелю банку, підвищення рівня повернення проблемної заборгованості банком проводиться постійна активна робота з проблемною заборгованістю. Мета стратегії по управлінню проблемними активами – попередження виникнення проблемних кредитів роздрібного та корпоративного бізнесу, а також здійснення контролю та управління роботою із проблемними активами на такому рівні, який є прийнятним для банку. З метою покращення якості кредитного портфелю банку, підвищення рівня повернення проблемної заборгованості банком проводяться наступні дії: постійна активна робота з проблемною заборгованістю; оптимізація та сегментація структури проблемного портфелю з метою оптимального розподілу зусиль залучених до роботи з проблемним портфелем фахівців, продаж частини безнадійного списаного портфелю через електронний аукціон; індивідуальні гнучкі пропозиції боржникам. Банк переходить до ліквідації проблемної заборгованості після того як вичерпано всі можливі способи, включаючи реструктуризацію, повернути кредит і відсотки за його користування.

Основним пріоритетом у роботі відділень банку є надання якісного та швидкого обслуговування клієнтам, скорочення часу на проведення банківських операцій, автоматизації надання послуг. Для виконання цього банк проводить

різноманітні професійні навчання, тренінги, вебіари, електронні курси, тестування, наради з всіма категоріями працівників відділень. Впроваджено програму адаптації та наставництва, що дозволяє максимально швидко та ефективно залучати до обслуговування клієнтів нових співробітників. 26 червня 2019 року керівництвом банку прийнято Рішення про реформування відділень. Рішення засноване на новому баченні розвитку банку, якого вимагають сучасні реалії банкінгу. 02 вересня 2019 року відбулося закриття 12 відділень банку та виключено з Державного реєстру банків. Таким чином, станом на 01.01.2020 р. у банку налічується 14 відділень.

АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» планує проводити роботу на міжбанківському ринку в наступних напрямках: ефективне розміщення високоліквідних активів в ОВДП, сертифікати НБУ; здійснення СВОП-операції; збільшення непроцентного доходу від операцій на міжбанківському ринку.

На даний час у роздрібному бізнесі відбувається розвиток готівкового кредитування, з'являються нові інноваційні продукти карткового бізнесу. Інноваційний проект «Monobank|Universal Bank» – відповідь банку на потреби клієнтів бути мобільними, це проект, за допомогою якого клієнти можуть отримувати банківські послуги з мобільного телефону, не відвідуючи відділення банку, основні переваги: зручний та швидкий спосіб отримання/замовлення карти; можливість управління власним рахунком за допомогою додатку (користування встановленим кредитним лімітом, заощадження власних коштів шляхом накопичення на рахунку, відкриття депозитів в національній та іноземній валюті, проводити р2р платежі за лічені секунди, сплачувати комунальні та бюджетні платежі, поповнення рахунку мобільного телефону, користуватися програмою кешбек); швидкий спосіб здійснювати розрахунки за допомогою платіжної карти.

6. Результати тактичної та стратегічної оцінки АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» вказують на те, що у 2017-2019 роках інформаційна складова характеризувалася «високим» рівнем безпеки. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» підтримує інформаційну безпеку на найвищому рівні для клієнтів відповідно до останніх трендів в ІТ-індустрії та вимог Політики інформаційної безпеки банку, яка спрямована на

захист інформаційних активів та забезпечення безперервності діяльності АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», мінімізацію ризиків інформаційної безпеки, створення позитивної репутації банку та довірчих відносин з клієнтами.

Результати розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки, вказують на те, що для АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» на протязі 2017-2019 років був характерний «достатній» рівень безпеки – 0,576, зважаючи на зростаючий рівень несприятливих умов зовнішнього середовища, зокрема вплив економічної кризи, яка почалася в березні 2020 року через пандемію COVID-19, вимагає прийняття управлінських рішень стосовно забезпечення інформаційної безпеки банку.

7. Розроблено концепцію побудови синергетичної моделі загроз безпеки банківських інформаційних ресурсів, базис якої становить трирівнева модель стратегічного управління безпекою банківських інформаційних технологій. Концепція охоплює всі основні напрямки розвитку діяльності банку щодо безпеки банківських інформаційних ресурсів, ґрунтується на синергетичному підході до вибору найбільш ефективних напрямків досягнення цілей безпеки банківських інформаційних ресурсів на кожному з рівнів моделі управління стратегічним управлінням безпеки банківських інформаційних технологій з урахуванням величини ризику на кожному рівні та забезпеченням дієвого контролю за виконанням функцій системи управління інформаційною безпекою організацій банківського сектору.

8. Розкриття інформації, що містить банківську таємницю є складною сукупністю процесуальних дій різних суб'єктів. Розкриття такої інформації, як правило, здійснюється в межах адміністративного або судового процесу та обмежене виключно тим обсягом, що є необхідний для встановлення певного юридичного факту. Міжнародне законодавство у сфері регулювання розкриття такої інформації незважаючи на певні недоліки, спрямоване на захист приватної інформації клієнтів банку через встановлення імперативних норм-обмежень щодо розкриття такої інформації.

9. Забезпечення належного захисту банківської таємниці вимагає його удосконалення та адаптації до європейських стандартів, гармонізації

законодавства України та наближення його до законодавства європейських країн. У країнах європейського союзу банківська таємниця щільно пов'язана з особистою таємницею, як однією з основних конституційних гарантій. У вітчизняному законодавстві конституційний обов'язок щодо збереження банківської таємниці покладено на банки і вимагає узгодження з банківським законодавством, Тобто, Конституцією України, а саме статтею 32, гарантовано право громадян на захист та збереження інформації щодо особи, тоді як конфіденційна інформація про особу захищається законом, що свідчить про різні підходи до правового вирішенні питань банківської таємниці та в різних законодавчих актах, що суперечать між ними. Затвердження проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань банківської таємниці дозволить закласти правове підґрунтя для гармонізації законодавства України із законодавством ЄС та адаптації вітчизняного законодавства України до європейських стандартів.